

SĄD NAJWYŻSZY

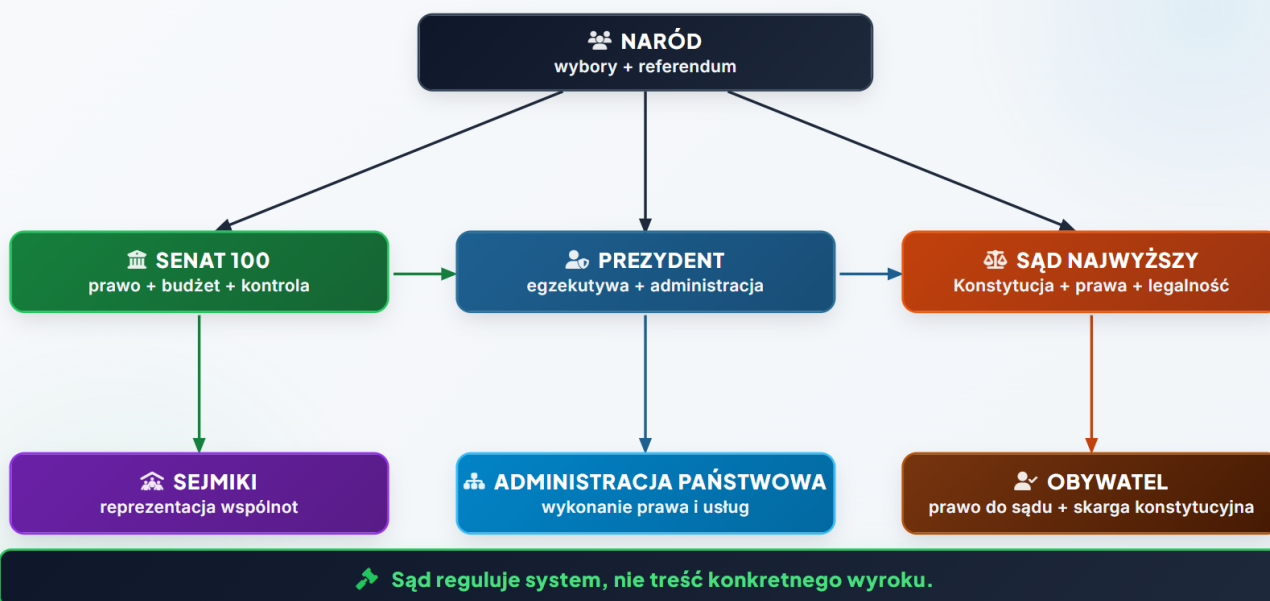
WYBIERALALNY STRAŻNIK KONSTYTUCJI

Prawo • niezawisłość • odpowiedzialność
• technologia pod kontrolą człowieka

SĄD NAJWYŻSZY W ARCHITEKTURZE TECHNOREPUBLIKI

Naród nadaje mandat; organy władzy mają odmienne funkcje

Sąd Najwyższy w architekturze władz TechnoRepubliki Polskiej.

FORMUŁA NACZELNA

Wyłączna kompetencja prawotwórcza spoczywa w gestii stuosobowego Senatu. Sąd Najwyższy, kreowany na mocy mandatu pochodzącego bezpośrednio z wyborów powszechnych, pełni funkcję centralnego regulatora systemu wymiaru sprawiedliwości i sprawuje nadzór judykacyjny. Sędzia w swoim orzecznictwie pozostaje w pełni niezawisły, związany wyłącznie Konstytucją, ustawami oraz standardami systemowymi wyznaczanymi przez Sąd Najwyższy.

Spis treści

Status dokumentu	4
Streszczenie strategiczne.....	4
Dziesięć zobowiązań reformy	5
1. Sąd Najwyższy jako wybieralny organ władzy państwowej w erze AI	5
1.1. Pięć funkcji konstytucyjnych	6
1.2. Centralny regulator, nie centralny zarządca wyroków	6
1.3. Kolegialność dziewięciu sędziów.....	6
2. Uzasadnienie formuły naczelnej i hasła programowego	7
2.1. Rozbiór formuły naczelnej.....	7
2.2. Uzasadnienie cybernetyczne.....	8
2.3. Uzasadnienie systemowe	11
2.4. Uzasadnienie sieciowe	13
2.5. Uzasadnienie prawne	15
2.6. Dowód formuły przez pomieszczenie funkcji	19
2.7. Uzasadnienie hasła programowego	19
2.8. Warunki falsyfikacji i mierniki ustrojowe	21
3. Diagnoza obecnego stanu wymiaru sprawiedliwości w Polsce.....	22
3.1. Praworządność jako infrastruktura bezpieczeństwa i gospodarki	23
3.2. Dziesięć słabości systemowych	24
4. Mapa struktury sądowniczej i rola Sądu Najwyższego	25
4.1. Sądy pierwszej instancji	25
4.2. Sądy apelacyjne	25
4.3. Sąd Najwyższy – funkcjonalne składy, nie zamknięte izby polityczne	26
4.4. Krajowa Administracja Sądowa	26
5. AI jako mechanizm wspomagający wymiar sprawiedliwości	27
5.1. Portfel dozwolonych zastosowań	27
5.2. Zastosowania warunkowe.....	28
5.3. Zakazy bezwzględne	28
5.4. Siedem bezpieczników	28
6. Elektroniczne zarządzanie dokumentacją i budowanie wiedzy wymiaru sprawiedliwości	29
6.1. Korpus wiedzy sądowej.....	29
6.2. Standard odpowiedzi RAG.....	30
6.3. Model Badacz–Audytor–Sędzia	30
6.4. Odporność informacyjna	30
7. Gotowość organizacyjna wymiaru sprawiedliwości do głębokiej reformy	30
7.1. Sześć strumieni gotowości.....	31
7.2. Korpus sądowy 2G.....	31
7.3. Zasada bezpiecznej migracji	32
8. Prawo obywateli do dobrych kandydatów na sędziów	33
8.1. Minimalne wymagania kandydata.....	33
8.2. Komisja Kwalifikacyjna Sądu Najwyższego.....	34
8.3. Kampania inna niż polityczna	34
8.4. Jedna kadencja jako bezpiecznik.....	34
9. Prawa obywatelskie w zakresie uczciwego procesu sądowego	35
9.1. Karta sprawiedliwego procesu	35
9.2. Dostępność Gen Z i Seniorów.....	36
9.3. Prawo do błędu naprawialnego	36
10. KPI, KRI, publiczny rejestr i niezależny audyt wymiaru sprawiedliwości	37
10.1. Proponowane KPI	37
10.2. Kluczowe KRI.....	38

10.3. Publiczny Rejestr Sprawiedliwości.....	38
10.4. Niezależny audyt czterowarstwowy	39
11. Polska mapa drogowa do nowej struktury wymiaru sprawiedliwości	39
11.1. Faza I – diagnoza i standardy 2026–2027	40
11.2. Faza II – pilotaże cyfrowe 2027–2029	40
11.3. Faza III – zdolności i niezależność 2029–2031.....	40
11.4. Faza IV – pakiet ustaw organicznych 2031–2033.....	40
11.5. Faza V – pakiet konstytucyjny i referendum 2033–2034	40
11.6. Faza VI – pierwsza kadencja i korekta 2034–2036	40
11.7. Zasady przejściowe	41
Aneks A. Kierunkowe normy konstytucyjne.....	41
Aneks B. RACI głównych procesów.....	44
Aneks C. Test zgodności z Narodową Strategią Bezpieczeństwa.....	44
Źródła i baza dowodowa	45
Dokumenty strategiczne TechnoRepubliki.....	45
Oficjalne źródła polskie i europejskie	45
Standardy i literatura porównawcza	45
Uwagi metodologiczne	46
Aneks D. Słownik pojęć, terminów i skrótów	47
D.1. Skróty, akronimy i oznaczenia	47
D.2. Pojęcia ustrojowe i procesowe	48
D.3. Pojęcia cybernetyczne	49
D.4. Pojęcia systemowe i miary sprawności	50
D.5. Pojęcia sieciowe i informacyjne	51
D.6. Pojęcia z teorii sądenia i legitymacji.....	51
Aneks E. Bibliografia	52
E.1. Sądownictwo konstytucyjne i granice kontroli konstytucyjności	52
E.2. Niezawistość, niezależność sądów i standardy europejskie	53
E.3. Wybieralność sędziów: dowody empiryczne i krytyka	53
E.4. Powoływanie sędziów, kadencje i odpowiedzialność.....	54
E.5. Sprawność wymiaru sprawiedliwości, zarządzanie sprawami i mierniki	54
E.6. Cybernetyka, teoria sterowania i regulacji	55
E.7. Polska szkoła cybernetyki	55
E.8. Teoria systemów, niezawodność i teoria kolejek	56
E.9. Teoria sieci i złożoność prawa	56
E.10. Sprawiedliwość proceduralna, legitymacja i zaufanie do sądów	56
E.11. Sztuczna inteligencja w wymiarze sprawiedliwości: standardy i regulacja	57
E.12. Technika: wyszukiwanie wspomagane generowaniem, halucynacje i audyt modeli.....	58
E.13. Prawo polskie.....	58
E.14. Prawo Unii Europejskiej, Konwencja i orzecznictwo.....	58
E.15. Materiały programowe TechnoSanacji i TechnoRepubliki.....	59

Status dokumentu

Opracowanie jest propozycją programową Portalu Wiedzy TechnoSanacja przeznaczoną do debaty publicznej, konsultacji eksperckiej i dalszych prac konstytucyjnych. Nie stanowi obowiązującego aktu prawnego ani wezwania do pomijania obecnego porządku konstytucyjnego. Docelowy model może zostać wprowadzony wyłącznie legalnie: przez ustawy, zmianę Konstytucji albo przyjęcie nowej Konstytucji i zatwierdzenie reformy przez Naród w referendum.

Termin „wybieralny Sąd Najwyższy” oznacza dziewięcioosobowy, kolegialny organ konstytucyjny wybierany w wyborach powszechnych na jedną, dwunastoletnią kadencję. Wybieralność nie zmienia istoty sądenia: po uzyskaniu mandatu sędzia jest związany wyłącznie Konstytucją, ustawą, dowodami i zasadami bezstronności. Nie wykonuje programu partii, sponsora ani grupy wyborców.

Streszczenie strategiczne

Polska potrzebuje wymiaru sprawiedliwości, który jednocześnie broni wolności obywatela, stabilizuje ustrój i pozwala państwu działać w tempie cywilizacji cyfrowej. Dzisiejszy system jest rozproszony pomiędzy wiele sądów, trybunałów, rad, administracji i rejestrów. Spór o nominacje, status części sędziów i granice wpływu polityki osłabia przewidywalność prawa. Jednocześnie obywatele nadal doświadczają przewlekłości, niezrozumiałego języka, kosztów, wykluczenia cyfrowego i trudnego dostępu do pełnej informacji o sprawie.

TechnoSanacja proponuje Sąd Najwyższy jako wybieralnego, dziewięcioosobowego strażnika Konstytucji, praw obywatelskich i legalności działania państwa. Sąd łączy funkcje nadzoru judykacyjnego, kontroli konstytucyjności, rozpoznawania skarg konstytucyjnych, protestów wyborczych i referendalnych oraz orzekania w sprawach odpowiedzialności konstytucyjnej Prezydenta. Jest centralnym regulatorem sądownictwa, ale nie administracyjnym przełożonym sędziego w konkretnej sprawie.

Wybór powszechny ma przełamać zamknięte mechanizmy reprodukcji elit, lecz niesie ryzyko upartyjnięcia, finansowania kampanii przez zainteresowane podmioty i presji popularności. Dlatego wybory sędziów muszą być inne niż wybory polityczne: poprzedzone merytorycznym progiem kwalifikacyjnym, prowadzone bez symboli partyjnych, finansowane publicznie, z zakazem prywatnego fundraisingu, obowiązkowym rejestrem konfliktów interesów i rygorystycznymi zasadami wyłączenia sędziego.

AI ma odciążyć ludzi od wyszukiwania, anonimizacji, transkrypcji, porównywania orzeczeń i kontroli cytowań. Nie może jednak wydawać wyroku, oceniać wiarygodności człowieka na podstawie emocji ani ukrycie profilować strony. Każde narzędzie AI musi mieć właściciela, podstawę prawną, rejestr użycia, kontrolę bezpieczeństwa i możliwość zatrzymania przez człowieka. Sądowy RAG korzysta z wersjonowanych źródeł i pokazuje cytaty, datę obowiązywania, sprzeczne linie orzecznicze oraz poziom niepewności.

HASŁO PROGRAMOWE

**Sąd wybierany przez Naród. Wyrok niezależny od polityki.
Technologia pod kontrolą człowieka.**

Dziesięć zobowiązań reformy

1. Sąd Najwyższy składa się z 9 sędziów wybieranych powszechnie na jedną, dwunastoletnią kadencję, bez prawa reelekcji.
2. Wybory są bezpartyjne, finansowane publicznie i poprzedzone jawną weryfikacją kompetencji, dorobku, etyki oraz konfliktów interesów.
3. Sąd chroni Konstytucję, prawa obywatelskie, ważność wyborów i referendum oraz legalność działania Prezydenta i Senatu.
4. Sąd sprawuje nadzór judykacyjny i wyznacza standardy systemowe, ale nie może ingerować w treść indywidualnego orzeczenia niższego sądu poza drogą procesową.
5. Każdy obywatel ma prawo do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, zrozumiałego uzasadnienia, pomocy prawnej i skutecznego odwołania.
6. AI wspiera wymiar sprawiedliwości wyłącznie pomocniczo; orzeka człowiek, który zna źródła, rozumie narzędzie i ponosi odpowiedzialność.
7. Elektronicznateczka sprawy, RAG i graf wiedzy tworzą jeden zweryfikowany obieg dokumentów, cytatów, dowodów i wersji prawa.
8. Publiczny rejestr pokazuje wybory sędziów, finansowanie, wyłączenia, rozkład spraw, orzeczenia, użycie AI, KPI, KRI i wyniki audytów.
9. Reforma chroni ciągłość państwa: nie unieważnia automatycznie dotychczasowych wyroków, nie stosuje odpowiedzialności zbiorowej i zapewnia indywidualną procedurę weryfikacji.
10. Zmiana ustrojowa następuje etapami, zgodnie z prawem, po pilotażach, ocenie ryzyka i zatwierdzeniu przez Naród w referendum konstytucyjnym.

1. Sąd Najwyższy jako wybieralny organ władzy państwowej w erze AI

Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej jest odrębnym i niezależnym organem władzy sądowniczej. Jego mandat pochodzi bezpośrednio od Narodu, lecz jego codzienne działanie nie jest sprawowaniem politycznej reprezentacji. Po wyborze sędziowie nie wykonują instrukcji wyborców. Strzegą granic władzy, praw człowieka i spójności porządku prawnego.

Wybieralność ma trzy cele: zwiększyć obywatelską legitymację organu rozstrzygającego najważniejsze spory ustrojowe; otworzyć dostęp do najwyższej funkcji sądowej poza zamknięte układy personalne; oraz uczynić obywatela współodpowiedzialnym za jakość instytucji. Nie jest celem podporządkowanie wyroków bieżącej opinii publicznej.

1.1. Pięć funkcji konstytucyjnych

Funkcja	Zakres	Bezpiecznik
Strażnik Konstytucji	Kontrola ustaw, ustaw organicznych, umów, aktów Prezydenta i pytań referendalnych.	Pełny skład, jawne uzasadnienie, zdania odrębne.
Sąd praw obywatelskich	Skarga konstytucyjna, prawa cyfrowe, prawo do wyjaśnienia i ochrona przed decyzją wyłącznie automatyczną.	Dostępna procedura, pomoc prawna, terminy rozpoznania.
Regulator orzecznictwa	Nadzór judykacyjny, uchwały wyjaśniające prawo, kasacja w sprawach o znaczeniu systemowym.	Brak poleceń co do wyniku konkretnej sprawy.
Sąd demokracji	Protesty wyborcze i referendalne, ważność głosowania, kontrola finansowania i integralności procesu.	Szybkie terminy, publiczne dane, niezależny audyt technologii.
Sąd odpowiedzialności władzy	Orzekanie w procedurze impeachmentu Prezydenta i innych sprawach konstytucyjnych.	Wysoki próg dowodowy, jawność, brak politycznej większości w składzie orzekającym.

1.2. Centralny regulator, nie centralny zarządca wyroków

Sformułowanie „centralny regulator sądownictwa” wymaga jasnej granicy. Sąd Najwyższy ustala standardy dostępu do sądu, jednolitości procedur, losowego przydziału spraw, jawności danych, odpowiedzialności dyscyplinarnej, audytu AI i jakości orzecznictwa. Nie może jednak wydawać sędziemu instrukcji, jak ma ocenić dowód albo rozstrzygnąć spór. Regulacja dotyczy systemu; niezawistość dotyczy sprawy.

ZASADA ROZDZIELENIA

Sąd Najwyższy odpowiada za spójność i uczciwość mechanizmu.

Każdy sędzia odpowiada za niezależne rozstrzygnięcie konkretnej sprawy.

1.3. Kolegialność dziewięciu sędziów

- Pełny skład dziewięciu sędziów orzeka w sprawach konstytucyjnych, ważności wyborów i referendum oraz impeachmentu.
- Składy pięcioosobowe rozpoznają skargi konstytucyjne i najważniejsze kasacje.
- Składy trzyosobowe rozpoznają pytania prawne, sprawy proceduralne i wnioski o wyłączenie.
- Prezes Sądu Najwyższego jest wybierany wewnętrznie na krótką, rotacyjną funkcję administracyjną i nie posiada dodatkowego głosu.
- Przydział spraw odbywa się losowo i jest publicznie audytowalny, z ochroną danych stron.

2. Uzasadnienie formuły naczelnej i hasła programowego

Formuła naczelna i hasło programowe zostały ogłoszone na początku dokumentu jako rozstrzygnięcia. Rozdział niniejszy przeprowadza ich dowód. Nie jest to zabieg akademicki: projekt, który poddaje sędziów Sądu Najwyższego wyborom powszechnym, łączy w jednym organie kontrolę konstytucyjności z nadzorem judykacyjnym i wprowadza sztuczną inteligencję do postępowania, musi odpowiedzieć na cztery poważne zarzuty. Że wybieralny sąd przestaje być bezstronny. Że sąd wyznaczający standardy systemowe wchodzi w kompetencję prawotwórczą Senatu. Że dziewięciu sędziów nie udźwignie obciążenia najwyższej instancji. Że technologia w sądzie prowadzi do rozstrzygnięć bez człowieka.

Każdy z tych zarzutów jest trafny wobec projektu źle skonstruowanego. Dowód przeprowadzony niżej wykazuje, przy jakich warunkach konstrukcyjnych przestają obowiązywać — i wskazuje miejsca, w których dotychczasowa redakcja dokumentu tych warunków jeszcze nie spełnia. Rozdział nie ukrywa dowodów przeciwnych: przedstawia je i odpowiada na nie.

Uzasadnienie prowadzone jest czterema niezależnymi drogami: cybernetyczną, systemową, sieciową i prawną. Każda wychodzi z innych przesłanek i innego aparatu pojęciowego. Zbieżność czterech niezależnych wywodów jest najmocniejszym argumentem, jakim może dysponować projekt ustrojowy: to, co wynika z jednej teorii, bywa jej artefaktem; to, co wynika z czterech naraz, jest własnością rzeczywistości.

2.1. Rozbiór formuły naczelnej

Formuła zawiera cztery twierdzenia. Rozdzielenie ich jest konieczne, ponieważ każde wymaga innego dowodu i każde może zostać obalone osobno.

Twierdzenie	Funkcja cybernetyczna	Treść	Tryb rozliczenia
Wyłączna kompetencja prawotwórcza należy do stuosobowego Senatu	Korelator poza sądem	Normy powszechnie obowiązujące tworzy wyłącznie legislatura; sąd ich nie tworzy i nie zastępuje.	Jawność procesu legislacyjnego, kontrola konstytucyjności, referendum
Sąd Najwyższy pochodzi z wyborów powszechnych	Domknięcie pętli drugiego rzędu	Mandat obywatelski legitymizuje wejście do urzędu; po wyborze sędzia nie reprezentuje wyborców.	Jednorazowość mandatu, zakaz reelekcji, rotacja 3/9, jawność kampanii
Sąd Najwyższy jest centralnym regulatorem systemu i sprawuje nadzór judykacyjny	Homeostat na poziomie systemu	Standardy dostępu, procedur, przydziału spraw, jawności, wyłączeń i audytu technologii; jednolitość orzecznictwa.	Zdania odrębne, audyt, uchylalność standardu ustawą Senatu, dialog sądowy
Sędzia jest niezawisły, związany Konstytucją, ustawami i standardami systemowymi	Autonomia poziomu operacyjnego	Ocena dowodów i stosowanie prawa w sprawie; brak instrukcji co do wyniku.	Instancja, kasacja, uzasadnienie, wyłączenie, odpowiedzialność wyłącznie pozaorzecznicza

Formuła nie jest opisem organów, lecz przypisaniem każdemu z nich jednej funkcji sterowniczej i jednego trybu rozliczenia. Jej najtrudniejszym miejscem jest napięcie między twierdzeniem pierwszym a trzecim: skoro prawo stanowi wyłącznie Senat, to czym są „standardy systemowe” wyznaczane przez Sąd Najwyższy i dlaczego wiążą sędziego. Odpowiedź na to pytanie jest przedmiotem podrozdziału 2.5.2 i została ujęta w kierunkowej normie Art. A14.

FORMUŁA W JEDNYM ZDANIU

Naród jest organizatorem układu, Senat jego korelatorem, Prezydent efektem, a Sąd Najwyższy homeostatem. Homeostat nie ustala programu i nie wykonuje — odróżnia zakłócenie od szumu i przywraca układ do granic wyznaczonych przez Konstytucję.

2.2. Uzasadnienie cybernetyczne

Cybernetyka jest nauką o sterowaniu i komunikacji w układach złożonych. Jej twierdzenia obowiązują niezależnie od tego, czy układem jest organizm, przedsiębiorstwo, czy państwo. Dostarcza najogólniejszego uzasadnienia formuły — a także najostrzejszego narzędzia do wyznaczenia granicy między regulacją systemu a niezawistością w sprawie.

2.2.1. Sąd jako homeostat układu państwowego

Układ zdolny do samodzielnego sterowania zawiera bloki o rozłącznych funkcjach: receptor pobiera informację, korelator przetwarza ją w decyzje i przechowuje program działania, efektor wykonuje oddziaływania, a homeostat odróżnia zakłócenie od szumu i chroni układ przed rozstrojeniem. Sąd jest homeostatem: nie ustala celów państwa i nie realizuje polityk, lecz rozpoznaje, kiedy działanie organu wykracza poza granice programu, i przywraca układ do tych granic.

Wynika stąd bezpośrednio pierwsze twierdzenie formuły. Homeostat, który sam ustala program, przestaje być homeostatem: porównuje działanie z normą, którą sam może zmienić, gdy wynik porównania okaże się niewygodny. Znika wtedy odchylenie, a pojawia się nowa definicja zgodności. Dlatego wyłączność kompetencji prawotwórczej Senatu nie jest ograniczeniem sądu z nieufności, lecz warunkiem, aby kontrola konstytucyjności miała w ogóle sens logiczny. Sąd, który tworzy prawo, kontroluje własne dzieło.

Ta sama zasada działa w drugą stronę i chroni sąd. Organ, który tylko rozpoznaje odchylenia, nie jest odpowiedzialny za trafność celów politycznych, więc nie może być rozliczany z popularności rozstrzygnięć. Rozdzielenie funkcji jest jednocześnie źródłem niezawistości i jej granicą.

2.2.2. Dwa poziomy rekurencji: system i sprawa

Model systemów żywotnych opisuje organizacje jako układy rekurencyjne: pełna struktura sterowania powtarza się na kolejnych poziomach, a każdy poziom niższy zachowuje własną autonomię operacyjną. Warunkiem żywotności całości jest to, aby poziom nadrzędny regulował

warunki działania, a nie wykonywał operacji za poziom niższy. Nadmiar regulacji z góry niszczy różnorodność potrzebną do rozwiązywania konkretnych sytuacji.

To jest ścisła treść zasady rozdzielania sformułowanej w rozdziale 1. Sąd Najwyższy działa na poziomie systemu: ustala standardy dostępu, jednolitości procedur, losowego przydziału spraw, jawności, wyłączeń, audytu technologii i jakości uzasadnień. Sędzia działa na poziomie sprawy: ocenia dowody, ustala fakty i stosuje prawo. Instrukcja co do wyniku konkretnej sprawy byłaby wykonaniem operacji za poziom niższy, czyli błędem konstrukcyjnym, a nie tylko naruszeniem etyki.

Rozróżnienie to daje operacyjne kryterium, którego dotychczasowa redakcja nie zawierała: standard systemowy jest dopuszczalny, jeżeli daje się sformułować bez znajomości akt konkretnej sprawy. Jeżeli reguła wymaga wiedzy o stronach, dowodach lub rozstrzygnięciu, nie jest standardem systemowym, lecz ingerencją w orzekanie.

2.2.3. Prawo wymaganej różnorodności w sądownictwie

Prawo Ashby'ego stanowi, że tylko różnorodność może pochłoniąć różnorodność: regulator musi dysponować repertuarem odpowiedzi nie mniejszym niż repertuar zakłóceń. Różnorodność sporów w państwie trzydziestoosmiomilionowym jest praktycznie nieograniczona: każdy stan faktyczny jest inny, a prawo musi odpowiedzieć na wszystkie.

Wynika stąd architektura, która wygląda na nieefektywną, a jest jedyną możliwą: różnorodność musi być wytwarzana na dole systemu, w setkach sądów i tysiącach sędziów rozpoznających sprawy samodzielnie. Centralizacja orzekania jest niewykonalna nie z powodu kosztów, lecz z powodu deficytu różnorodności — żaden organ centralny nie wytworzy repertuaru odpowiedzi równego repertuarowi sporów. Na górze systemu potrzebna jest natomiast atenuacja: sprowadzenie tej różnorodności do spójnego zbioru reguł, aby podobne sprawy kończyły się podobnie. Dziewięcioosobowy Sąd Najwyższy jest atenuatorem, nie superinstancją.

2.2.4. Rola sztucznej inteligencji: wzmacniać różnorodność, nie tłumić człowieka

Sztuczna inteligencja wykonuje w tym układzie dwa klasyczne ruchy cybernetyczne. Wzmacnia różnorodność sędziego: przeszukuje korpus prawa, wykrywa sprzeczne linie orzecznicze, weryfikuje cytaty, buduje chronologie, wskazuje argumenty pominięte przez strony. Tłumi różnorodność otoczenia prawnego: sprowadza tysiące aktów i orzeczeń do struktury, w której da się wskazać normę obowiązującą, jej wersję i jej otoczenie.

Tu jednak leży rozróżnienie rozstrzygające o wszystkich zakazach z rozdziału 5. Atenuacja jest dopuszczalna wobec korpusu prawa i niedopuszczalna wobec człowieka. Kompresja tysiąca orzeczeń do listy też jest operacją poprawną, ponieważ orzeczenia są tekstami o ustalonym znaczeniu. Kompresja człowieka do kategorii ryzyka, wiarygodności czy „niebezpieczności” niszczy dokładnie tę różnorodność, dla której istnieje postępowanie dowodowe. Sprawa istnieje po to, aby jednostkowość została rozpoznana, a nie podstawiona pod wzorec.

Stąd zakazy bezwzględne nie są ostrożnością wobec nieznanej technologii, lecz konsekwencją tego, że kierują atenuację na niewłaściwy obiekt. Zdanie „technologia pod kontrolą człowieka” ma zatem treść ścisłą: człowiek pozostaje właścicielem tej decyzji, której nie wolno skompresować.

2.2.5. Czas decyzyjny: przewlekłość jako utrata sterowania

Czas decyzyjny to czas od zarejestrowania bodźca do wykonania odpowiedzi. Regulator, którego czas odpowiedzi jest dłuższy niż czas trwania zakłócenia, nie reguluje — odpowiada na sytuację, która już nie istnieje. Przewlekłość nie jest zatem uciążliwością administracyjną, lecz utratą funkcji regulacyjnej: wyrok o zapłatę wydany po upadku przedsiębiorstwa, o pieczę nad dzieckiem po jego dorostaniu albo o zabezpieczeniu po wykonaniu inwestycji nie przywraca układu do granic, bo granice zostały już przekroczone nieodwracalnie.

Wynika stąd, że mierniki czasu — mediana i dziewięćdziesiąty percentyl — nie są wskaźnikami zarządczymi, lecz miarą tego, czy państwo w ogóle posiada działający homeostat. To uzasadnia ich obecność w rozdziale o wskaźnikach i jednocześnie zastrzeżenie, że szybkość nie może być kupowana kosztem prawa do obrony: regulator zbyt szybki, działający bez pełnej informacji, przesterowuje równie skutecznie jak spóźniony.

2.2.6. Sprzężenia zwrotne i kanały algedoniczne wymiaru sprawiedliwości

Sądownictwo posiada trzy warstwy sprzężeń. Pierwszą jest apelacja: korekta pojedynczego rozstrzygnięcia. Drugą kasacja i uchwały wyjaśniające prawo: korekta linii orzeczniczej, czyli reguły stosowanej w wielu sprawach. Trzecią audyt, wskaźniki i przegląd standardów: korekta samego systemu. Warstwy te różnią się przedmiotem i tempem; brak którejkolwiek oznacza, że błąd danego rzędu nie ma drogi powrotu.

Osobną funkcję pełni zdanie odrębne. W ujęciu cybernetycznym jest to zachowanie różnorodności, która przegrała w danym głosowaniu, lecz pozostaje dostępna dla przyszłych składów. Sąd publikujący zdania odrębne przechowuje alternatywne modele rzeczywistości; sąd, który ich nie publikuje, wymazuje je i traci zdolność zmiany linii bez zewnętrznego wstrząsu.

Kanałem algedonicznym — torem alarmowym omijającym hierarchię — są skarga na przewlekłość, skarga konstytucyjna, ochrona sygnalistów w sądach oraz obserwatorium obywatelskie. Kanał taki musi być drożny i zarazem kosztowny w użyciu: drożny, aby sygnał krytyczny dotarł; kosztowny, aby nie zalał układu szumem.

2.2.7. Cybernetyka drugiego rzędu: kto kontroluje kontrolującego

Cybernetyka drugiego rzędu stawia pytanie o obserwatora, który jest częścią obserwowanego układu. W ustroju przybiera ono postać najstarszego pytania o władzę sądowniczą: sąd kontroluje wszystkich, kto kontroluje sąd. Odpowiedź „nikt” oznacza organ nieograniczony; odpowiedź „polityka” oznacza organ zależny.

Model wybieralnego Sądu Najwyższego jest próbą domknięcia tej pętli bez oddawania sądu politykom: kontrola przychodzi od Narodu, jednorazowo, przy wejściu do urzędu, a następnie zostaje odcięta przez zakaz reelekcji. Sędzia otrzymuje mandat od obywateli, lecz nie ma niczego, co mógłby od nich jeszcze uzyskać. Cybernetycznie jest to sprzężenie o jednym cyklu i wysokim wzmocnieniu, celowo pozbawione powtarzalności — konstrukcja odwrotna do wyborów politycznych, w których to właśnie powtarzalność wytwarza rozliczalność.

Konsekwencja jest podwójna i trzeba ją nazwać wprost. Model zyskuje odporność na presję wyborczą w trakcie kadencji i traci rozliczalność wyborczą za dorobek. Ubytek ten muszą zamknąć mechanizmy nieelekcyjne: jawność wszystkich orzeczeń i zdań odrębnych, rejestr

wyłączeń i kontaktów, niezależny audyt, rotacja jednej trzeciej składu co cztery lata oraz procedura złożenia z urzędu o wysokim progu i sądowym charakterze. Bez nich sąd wybrany raz na dwanaście lat byłby organem, którego w praktyce nie kontroluje nikt.

CYBERNETYCZNA TEZA ROZDZIAŁU

Sąd jest homeostatem: gdyby stanowił prawo, porównywałby działanie z normą, którą sam może zmienić. Regulacja dotyczy systemu, niezawistość dotyczy sprawy — a kryterium rozdziału jest ścisłe: standard systemowy musi dać się sformułować bez znajomości akt. Al wolno tłumić złożoność prawa i nie wolno tłumić jednostkowości człowieka.

2.3. Uzasadnienie systemowe

Teoria systemów pyta nie o to, jak układ steruje, lecz jak zachowuje się pod obciążeniem, gdzie zawodzi i jak wraca do zdatności. Dla sądownictwa jest to pytanie o sprawność: skąd bierze się przewlekłość i dlaczego kolejne reformy jej nie usuwają.

2.3.1. Przewlekłość jest własnością kolejki, nie cechą charakteru

Sąd jest systemem obsługi zgłoszeń: sprawy wpływają w pewnym tempie i są rozpoznawane w pewnym tempie. Teoria kolejek opisuje takie systemy jedną zależnością o rozstrzygającym znaczeniu praktycznym. Gdy wykorzystanie zdolności zbliża się do stu procent, czas oczekiwania nie rośnie proporcjonalnie, lecz gwałtownie — zmierza do nieskończoności. System obciążony w osiemdziesięciu procentach działa; ten sam system obciążony w dziewięćdziesięciu pięciu procentach czeka wielokrotnie dłużej, mimo że różnica nakładu jest niewielka.

Z tej zależności płyną wnioski, których nie da się zastąpić apelami o pracowitość. Po pierwsze, przewlekłość jest własnością obciążenia, a nie cechą sędziów; obwinianie ludzi za własność systemu nie skraca kolejki. Po drugie, system sądowy musi być projektowany z rezerwą zdolności, bo praca „na pełnych obrotach” jest stanem, w którym każde drobne zakłócenie — choroba, wakat, skomplikowana sprawa — powoduje nieproporcjonalny wzrost zaległości. Po trzecie, skrócenie czasu można osiągnąć trzema drogami: zwiększeniem zdolności, zmniejszeniem napływu albo zmniejszeniem pracochłonności sprawy. Reformy pomijające wszystkie trzy nie mogą zadziałać, niezależnie od intencji.

Stąd bierze się znaczenie narzędzi wskazanych w mapie drogowej: ważenia spraw, mediacji i innych dróg pozasądowych, uproszczonych trybów dla spraw prostych oraz wsparcia technologicznego w czynnościach powtarzalnych. Nie są to udogodnienia. Są to jedyne dostępne dźwignie w równaniu kolejki.

2.3.2. Zdolność dziewięciu sędziów: warunek brzegowy projektu

Ta sama zależność stosuje się do samego Sądu Najwyższego i wyznacza najpoważniejszy warunek brzegowy całego projektu. Organ dziewięcioosobowy ma zdolność orzeczniczą ograniczoną liczbą spraw, które dziewięć osób może realnie przeczytać, rozważyć i uzasadnić. Jeżeli równocześnie przypisuje mu się kontrolę konstytucyjności, skargi konstytucyjne, kasacje,

protesty wyborcze i referendalne oraz odpowiedzialność konstytucyjną, to napływ musi zostać ograniczony proceduralnie, a nie oczekiwaniem większej wydajności.

Wynika stąd, że filtr dostępu do Sądu Najwyższego jest elementem konstrukcyjnym, a nie ograniczeniem prawa do sądu. Prawo do sądu realizuje się w dwóch instancjach; Sąd Najwyższy nie jest instancją trzecią. Kryteria przyjęcia sprawy muszą być jawne i odnosić się do znaczenia ustrojowego, precedensowego lub rażącego naruszenia prawa, a odmowa przyjęcia wymaga zwięzłego, lecz rzeczywistego uzasadnienia. Bez takiego filtra dziewięcioosobowy sąd wejdzie w saturację w pierwszym roku działania, a wtedy przestanie pełnić funkcję atenuatora, dla której został powołany.

2.3.3. Redundancja użyteczna a scalenie funkcji najwyższej kontroli

Inżynieria niezawodności rozróżnia powielenie funkcji w elementach o różnych trybach awarii, które podnosi niezawodność, oraz powielenie elementów o tym samym trybie awarii, które podnosi tylko koszt. Rozdzielenie kontroli konstytucyjnej i kasacyjnej między odrębne organy jest formą redundancji: dwa ośrodki mogą wykryć różne błędy, ponieważ zawodzą z różnych powodów.

Uczciwość dowodu wymaga przyznania, że scalenie tych funkcji w jednym dziewięcioosobowym organie tę redundancję zmniejsza. Diagnoza w rozdziale 3 traktuje rozdzielenie jako słabość — i słusznie wskazuje spory kompetencyjne oraz konkurencję interpretacji — lecz korzyść ze scalenia jest okupiona utratą drugiego, niezależnie zawodzącego ośrodka.

Ubytek ten trzeba domknąć konstrukcyjnie i tak też czyni projekt, choć nie nazywa tego wprost. Zastępczą różnorodność trybów awarii dają: ścisłe rozdzielenie składów orzekających w obu funkcjach, większość kwalifikowana dla rozstrzygnięć derogacyjnych, obowiązkowa publikacja zdań odrębnych, kontrola europejska w postaci dialogu z Trybunałem Sprawiedliwości i Europejskim Trybunałem Praw Człowieka, niezależny audyt oraz — ostatecznie — możliwość korekty przez Naród w referendum i przez ustrojodawcę. Każdy z tych mechanizmów zawodzi z innego powodu niż sam Sąd, więc łącznie odtwarzają rozłączność trybów awarii utraconą przez scalenie.

2.3.4. Reformy skokowe i sprzężenie ścisłe

Badania nad układami jednocześnie złożonymi i ściśle sprzężonymi wykazały, że awarie są w nich własnością konstrukcji, a nie odchyleniem: brak zapasu czasu między elementami sprawia, że lokalny błąd rozchodzi się szybciej, niż ktokolwiek zdąży go zrozumieć.

Reforma sądownictwa przeprowadzona jednym aktem jest właśnie takim zacieśnieniem sprzężeń: zmienia jednocześnie ustrój organów, status ludzi, procedury, systemy informatyczne i skutki dawnych orzeczeń, nie pozostawiając zapasu na wykrycie błędu. Wnioskiem projektowym jest sekwencja z zapasem: pilotaże przed skalowaniem, równoległe działanie starego i nowego rejestru, punkt powrotu, przepisy przejściowe i domniemanie ciągłości orzeczeń. Zasada bezpiecznej migracji z rozdziału 7 nie jest ostrożnością polityczną — jest wprowadzeniem luzu do układu, który bez luzu zawodzi w sposób nieodwracalny.

2.3.5. Mierniki, które nie zniszczą tego, co mierzą

Gdy wskaźnik staje się jedynym celem, przestaje być dobrą miarą. W sądownictwie mechanizm ten jest szczególnie groźny, ponieważ najłatwiej mieralne wielkości — liczba spraw zakończonych, czas trwania — poprawiają się przez zachowania szkodliwe: załatwianie najpierw spraw prostych, skracanie postępowania dowodowego, formalne umarzanie, przenoszenie trudności na etap wykonania.

Dlatego zestaw wskaźników musi mieć trzy własności. Musi być wielowymiarowy: czasowi towarzyszą jakość uzasadnienia, dostępność, zrozumiałość i wykonanie orzeczenia. Musi mierzyć wynik dla strony, a nie wyłącznie przepływ akt. I musi być rozliczany na poziomie systemu, nie sędziego — wskaźnik użyty jako narzędzie oceny indywidualnej staje się formą nacisku na treść orzeczenia, a więc naruszeniem niezawisłości. Kolumna zastrzeżeń przy każdym wskaźniku w rozdziale 10 jest zatem elementem konstrukcji, a nie komentarzem.

SYSTEMOWA TEZA ROZDZIAŁU

Przewlekłość jest własnością kolejki: przy obciążeniu bliskim zdolności czas oczekiwania rośnie gwałtownie, więc system wymaga rezerwy, filtrów i redukcji pracochłonności, a nie apeli. Dziewięcioosobowy Sąd Najwyższy potrzebuje jawnego filtru dostępu, inaczej wejdzie w saturację. Scalenie kontroli konstytucyjnej i kasacyjnej zmniejsza redundancję i musi zostać odtworzone rozdzieleniem składów, progami większości, zdaniem odrębnymi i kontrolą europejską.

2.4. Uzasadnienie sieciowe

Prawo działa jako sieć: orzeczenia powołują się na orzeczenia, przepisy odsyłają do przepisów, a autorytet rozstrzygnięcia jest w znacznej mierze funkcją jego położenia w tej sieci. Ujęcie sieciowe pozwala powiedzieć o sądownictwie rzeczy niewidoczne w ujęciu proceduralnym — przede wszystkim to, gdzie system daje się zaatakować.

2.4.1. Orzecznictwo jako sieć cytowań

Zbiór orzeczeń tworzy sieć skierowaną: każde powołanie się na wcześniejsze rozstrzygnięcie jest krawędzią. Badania nad takimi sieciami wykazują rozkład potęgowy — nieliczne orzeczenia są cytowane tysiące razy i pełnią funkcję węzłów centralnych, a większość ma pojedyncze powiązania. Autorytet precedensu daje się w tym ujęciu zmierzyć, a nie tylko ocenić.

Ma to trzy konsekwencje praktyczne. Po pierwsze, jednolitość orzecznictwa przestaje być pojęciem ocennym: rozbieżna linia orzecznicza jest podgrupą węzłów słabo powiązaną z resztą sieci, więc daje się wykryć automatycznie, zanim spór dojrzeje do uchwały. Jest to jedno z najbardziej wartościowych zastosowań analizy danych w wymiarze sprawiedliwości i dotychczasowa redakcja go nie wymienia. Po drugie, skutek zmiany orzeczniczej zależy od położenia zmienianego węzła: odejście od tezy cytowanej tysiąc razy przebudowuje całą okolicę sieci, co uzasadnia wymóg szczególnie starannego uzasadnienia przy zmianie linii. Po trzecie,

korpus orzeczniczy daje się badać pod kątem luk — obszarów prawa, w których brak jest węzłów rozstrzygających.

2.4.2. Losowanie spraw jako obrona sieciowa

Atak na sąd rzadko polega na przekupieniu sędziego. Znacznie taniej jest doprowadzić sprawę do wybranego sędziego. Przydział sprawy jest w ujęciu sieciowym wyborem węzła, który ją rozstrzygnie; kto kontroluje przydział, kontroluje wynik, nie naruszając formalnie niezawisłości nikogo.

Dlatego losowy, publicznie audytowalny przydział spraw nie jest udogodnieniem organizacyjnym, lecz podstawowym zabezpieczeniem antykorupcyjnym: odbiera atakującemu możliwość wyboru węzła. Z tego samego powodu wskaźnikami ryzyka są anomalie w losowaniu i częstotliwość zmian składu — zmiana składu po wpłynięciu sprawy przywraca bowiem możliwość wyboru, którą losowanie miało usunąć. Zasada ta obejmuje też przydział spraw w Sądzie Najwyższym oraz dobór składów pięcio- i trzyosobowych.

2.4.3. Dziewięć węzłów: koszt przejęcia i sens rotacji

Dziewięcioosobowy organ o najwyższych kompetencjach ustrojowych jest siecią o skrajnie wysokiej centralności każdego węzła. Do uzyskania przewagi w pełnym składzie wystarcza pięć osób, a przy rozstrzygnięciach wymagających sześciu głosów — sześć. Koszt przejęcia takiego organu jest zatem nieporównanie niższy niż koszt przejęcia całego sądownictwa.

Rotacja trzech mandatów co cztery lata jest odpowiedzią właśnie na to ryzyko i jej sens daje się wyrazić liczbowo: aby obsadzić większość, podmiot dążący do przejęcia musiałby wygrać dwie kolejne elekcje sędziowskie oddalone o cztery lata, a do uzyskania sześciu głosów — trzy kolejne, czyli utrzymać przewagę przez dwanaście lat. Rozłożenie wyborów w czasie zamienia jednorazowy atak w kampanię wieloletnią, obserwowalną i kosztowną. Jest to najsilniejszy pojedynczy bezpiecznik konstrukcyjny całego modelu i dlatego rytm rotacji nie może być zmieniany zwykłą ustawą.

Ten sam rachunek wskazuje jednak, że pozostałe bezpieczniki muszą być odpowiednio mocne: publiczne finansowanie kampanii, zakaz darowizn od podmiotów mogących stać się stronami, automatyczne wyłączenie przy powiązaniach kampanijnych, jawność kontaktów i wysoki próg dla rozstrzygnięć derogacyjnych. Przy dziewięciu węzłach każdy z tych mechanizmów zastępuje masę, której organ nie posiada.

2.4.4. Zatrucie korpusu i kaskada fałszywego cytatu

Sieciowa natura prawa tworzy podatność, której klasyczna procedura nie przewidywała. Fałszywy cytat wprowadzony do akt i przyjęty przez sąd staje się węzłem sieci: może zostać powołany w kolejnym orzeczeniu, a następnie w komentarzu i w bazie, uzyskując autorytet wynikający już nie z treści, lecz z liczby powołań. Systemy generatywne wytwarzają takie cytaty w sposób statystycznie przekonujący, a strony coraz częściej przedstawiają materiał przygotowany przy ich użyciu.

Odpowiedzią nie jest zakaz technologii, lecz proveniencja: każde twierdzenie prawne wprowadzone do sprawy musi dać się odtworzyć do oficjalnego źródła z datą obowiązywania. Hierarchia poziomów źródeł od norm obowiązujących po materiał sprawy, wymóg cytatu

z odnośnikiem oraz weryfikacja istnienia orzeczenia przed jego użyciem są zabezpieczeniami sieciowymi: przerywają kaskadę na pierwszym węźle, zanim fałsz zyska autorytet z powtarzalności.

Z tego samego powodu korpus sądowego systemu wyszukiwająco-generującego jest infrastrukturą krytyczną. Jest to węzeł wspólny dla wszystkich sądów: jego skażenie rozchodzi się jednocześnie po całej sieci, a nie po jednej sprawie. Kopie offline, podpisy źródeł, kontrola modyfikacji i testy zatrucia chronią nie bazę danych, lecz spójność orzecznictwa.

2.4.5. Więzi zewnętrzne: dialog sądowy jako źródło różnorodności

Informację nową przenoszą przede wszystkim więzi słabe — powiązania spoza własnego, gęsto połączanego środowiska. Sąd krajowy zamknięty na własny obieg reprodukuje własne błędy, ponieważ każde kolejne orzeczenie potwierdza poprzednie. Dialog z Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Europejskim Trybunałem Praw Człowieka, komparatystyka konstytucyjna i opinie zewnętrzne pełnią funkcję takich więzi: wnoszą argumenty, których krajowa sieć nie wytworzy.

Ma to znaczenie także obronne. Zewnętrzny ośrodek kontroli zawodzi z innych powodów niż krajowy, więc utrzymanie tych więzi częściowo odtwarza redundancję utraconą przez scalenie funkcji najwyższej kontroli. Zerwanie dialogu sądowego nie jest zatem wyłącznie problemem politycznym — usuwa z układu jedyny ośrodek kontroli, którego skład nie zależy od krajowej większości.

SIECIOWA TEZA ROZDZIAŁU

Kto kontroluje przydział sprawy, kontroluje wynik bez naruszania niczyjej niezawisłości — dlatego losowanie jest zabezpieczeniem, nie procedurą. Rotacja trzech mandatów co cztery lata zamienia jednorazowe przejęcie sądu w kampanię dwunastoletnią. Fałszywy cytat przyjęty raz staje się węzłem sieci i zyskuje autorytet z powtarzalności, więc proveniencja źródeł chroni spójność orzecznictwa, a nie tylko porządek w aktach.

2.5. Uzasadnienie prawne

Ostatnia droga dowodowa dotyczy prawa: pyta, czy sąd wybierany w wyborach powszechnych może pozostać sądem w rozumieniu Konstytucji i zobowiązań międzynarodowych, oraz gdzie przebiega granica między wyznaczaniem standardów a stanowieniem prawa.

2.5.1. Wybieralność wobec standardu niezawisłego sądu

Prawo do sądu w Konstytucji Rzeczypospolitej, w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej obejmuje wymóg sądu niezależnego, bezstronnego i ustanowionego ustawą. Orzecznictwo strasburskie rozwinęło ostatni z tych elementów w trzystopniowy test: czy naruszenie reguł powoływania było oczywiste, czy dotyczyło reguły o podstawowym znaczeniu i czy krajowy porządek zapewnił jego skuteczną kontrolę. Test ten dotyczy sposobu obsadzenia sądu, a nie jego nazwy — i to właśnie na nim projekt wybieralnego Sądu Najwyższego musi się obronić.

Wniosek jest dwojaki. Po pierwsze, wybieralność sama w sobie nie narusza standardu: znane są porządki prawne, w których sędziowie pochodzą z wyboru, a decyduje sposób ukształtowania procedury. Po drugie, warunkiem zgodności jest to, aby procedura była ustanowiona ustawą organiczną, jawna, oparta na obiektywnym progu kwalifikacyjnym i poddana skutecznej kontroli sądowej. Wybory bez progu kwalifikacyjnego albo bez sądowej kontroli ważności nie spełniłyby testu i unieważniłyby cały model.

2.5.2. Standardy systemowe a wyłączność prawotwórcza Senatu

Napięcie między pierwszym a trzecim twierdzeniem formuły wymaga rozstrzygnięcia, którego dotychczasowa redakcja nie zawiera. Sąd Najwyższy „wyznacza standardy systemowe”, a jednocześnie prawo stanowi wyłącznie Senat. Bez granicy między tymi pojęciami formuła jest wewnętrznie sprzeczna.

Granice wyznaczają trzy kryteria. Kryterium przedmiotu: standard systemowy dotyczy sposobu działania sądów — dostępu, jednolitości procedur, przydziału spraw, jawności, wyłączeń, jakości uzasadnień, audytu technologii — a nie treści praw i obowiązków obywatela. Kryterium formy: standard wiąże sądy i administrację sądową, a nie obywateli bezpośrednio; nie może tworzyć obowiązku, którego źródłem nie jest ustawa. Kryterium nadrzędności: Senat może każdy standard systemowy uchylić lub zastąpić ustawą, z wyjątkiem tego, co wynika wprost z Konstytucji. Standard jest zatem regułą podustawową o zasięgu wewnętrznym, uzupełniającą ustawę tam, gdzie ta milczy — i ustępującą jej, gdy ta przemówi.

Odrębnym zagadnieniem jest wykładnia dokonywana w uchwałach wyjaśniających prawo. Nie jest ona prawotwórstwem, lecz ustaleniem znaczenia normy już ustanowionej; jej granicą jest brzmienie ustawy. Wykładnia wykraczająca poza możliwe znaczenie tekstu jest tworzeniem normy, a więc wkroczeniem w kompetencję Senatu i podstawą do reakcji ustawodawcy.

2.5.3. Skutek orzeczenia o niekonstytucyjności

Zagadnieniem pominiętym w dotychczasowej redakcji, a rozstrzygającym dla spójności całego modelu, jest skutek orzeczenia stwierdzającego niekonstytucyjność ustawy. Jeżeli orzeczenie usuwa normę z porządku prawnego wobec wszystkich, sąd działa jako ustawodawca negatywny — a zatem współkształtuje prawo, co pozostaje w napięciu z wyłącznością Senatu. Jeżeli orzeczenie odmawia zastosowania normy wyłącznie w rozpoznawanej sprawie, ochrona konstytucyjna jest słabsza, lecz kompetencja prawotwórcza pozostaje nienaruszona.

Model wewnętrznie spójny wymaga rozwiązania pośredniego, znanego porządkom europejskim i wskazanego tu jako kierunkowa norma Art. A13. Orzeczenie o niekonstytucyjności wywołuje skutek wobec wszystkich, lecz Sąd może odroczyć utratę mocy obowiązującej na oznaczony czas, aby Senat mógł uchwalić normę zgodną z Konstytucją. Rozwiązanie to zachowuje ochronę konstytucyjną, a jednocześnie pozostawia stanowienie prawa Senatowi: sąd wskazuje, że norma nie może obowiązywać, lecz nie pisze normy, która ją zastąpić.

2.5.4. Trudność antywiększościowa i jej odwrócenie

Klasyczny zarzut wobec sądowej kontroli konstytucyjności brzmi: niewyberani sędziowie uchylają akty pochodzące od wybranego przedstawicielstwa. Projekt TechnoSanacji odpowiada na ten zarzut radykalnie — nadaje sędziom mandat wyborczy. Rozwiązuje przez to problem

legitymacji wejścia do urzędu, lecz tworzy problem odwrotny, który trzeba nazwać wprost: sąd czerpiący legitymację z głosowania może odczuwać pokusę orzekania zgodnie z oczekiwaniem większości, a to znosi jego podstawową funkcję ochrony jednostki i mniejszości przed większością.

Odpowiedź projektu na ten drugi problem jest konsekwentna i opiera się na czterech elementach: braku reelekcji, który usuwa bodziec do zabiegania o przychylność; dwunastoletniej kadencji, dłuższej niż cykle polityczne; zakazie obietnic co do wyniku przyszłych spraw, egzekwowanym w kampanii; oraz nienaruszalnym rdzeniu praw, którego żadna większość — także większość wyborcza sędziego — nie może znieść. Wnioskiem jest ujęcie, które warto uczynić wyraźnym: mandat wyborczy legitymizuje wejście do urzędu, a nie treść orzeczenia.

Uzupełnia je kryterium zakresu wywodzone z teorii kontroli konstytucyjnej wzmacniającej reprezentację. Sąd ma najmocniejszą legitymację tam, gdzie chroni sam proces demokratyczny — ważność wyborów i referendum, równość dostępu, prawa mniejszości, wolność informacji — a naj słabszą tam, gdzie zastępuje wybór polityczny co do treści polityki publicznej. Pięć funkcji konstytucyjnych opisanych w rozdziale 1 mieści się w pierwszej kategorii, co jest istotnym argumentem na rzecz spójności projektu.

2.5.5. Dowody przeciwne: czego uczą wybory sędziowskie

Uczciwość dowodu wymaga przedstawienia materiału obciążającego, a nie tylko wspierającego. Badania nad wybieralnym sądownictwem stanowym w Stanach Zjednoczonych wskazują na trzy prawidłowości. Wpłaty na kampanie sędziowskie korelują z późniejszymi rozstrzygnięciami na korzyść darczyńców. Sędziowie orzekają surowiej w sprawach karnych w miarę zbliżania się wyborów. Kampanie sędziowskie obniżają zaufanie do bezstronności sądu nawet wtedy, gdy orzecznictwo się nie zmienia. Orzecznictwo amerykańskie uznało ponadto, że w skrajnych wypadkach wpłata na kampanię sama w sobie tworzy konstytucyjny obowiązek wyłączenia sędziego. Organy doradcze Rady Europy odnoszą się do bezpośredniego wyboru sędziów z wyraźną rezerwą. Wybory sędziowskie przeprowadzone w Meksyku w 2025 roku dostarczyły najnowszego materiału o skali operacyjnej takiego przedsięwzięcia i o ryzyku list rekomendacyjnych oraz niskiego uczestnictwa.

Materiał ten nie obala projektu, lecz wyznacza warunki, bez których projekt byłby nieodpowiedzialny. Trzy z opisanych mechanizmów szkodliwych mają wspólne źródło w prywatnym finansowaniu i w perspektywie reelekcji; model TechnoRepubliki usuwa oba: finansowanie jest wyłącznie publiczne, a reelekcja niedopuszczalna. Czwarty mechanizm — presja popularności w sprawach karnych — jest neutralizowany przez długość kadencji i przez to, że Sąd Najwyższy nie jest sądem faktu w sprawach karnych. Piąty — spadek zaufania wywołany samą kampanią — pozostaje ryzykiem realnym i jego ograniczenie zależy od bezpartyjnego charakteru kampanii, odrębnej karty wyborczej i zakazu obietnic co do wyniku. Jest to jedyny z zarzutów, na który projekt odpowiada częściowo, i należy to powiedzieć wprost.

2.5.6. Sztuczna inteligencja w postępowaniu: rama prawna

Prawo europejskie zalicza systemy przeznaczone do wspierania organu sądowego w badaniu i wykładni faktów oraz prawa do kategorii wysokiego ryzyka, wyłączając z niej zadania czysto pomocnicze i administracyjne. Standardy etyczne Rady Europy dla sztucznej inteligencji w

wymiarze sprawiedliwości formułują zasady poszanowania praw podstawowych, niedyskryminacji, jakości i bezpieczeństwa źródeł, przejrzystości oraz kontroli użytkownika, a nowsze wytyczne dotyczą systemów generatywnych.

Trzy strefy stosowania opisane w rozdziale 5 są wykonaniem tej ramy, lecz warto wskazać ich podstawę prawną wprost. Zakaz rozstrzygnięcia opartego wyłącznie na przetwarzaniu automatycznym wynika z prawa do sądu i z prawa do uzasadnienia: rozstrzygnięcie, którego nie potrafi wyjaśnić żaden człowiek, nie może zostać skutecznie zaskarżone, a środek odwoławczy staje się pozorny. Obowiązek ujawnienia użycia narzędzia wynika z zasady równości broni: strona nie może kwestionować materiału, o którego pochodzeniu nie wie. Wymóg proveniencji cytatu wynika z zasady bezpośredniości i z odpowiedzialności sądu za podstawę faktyczną i prawną rozstrzygnięcia.

Warto też odnotować rozstrzygnięcie, którego dokument dokonuje milcząco, a które ma znaczenie systemowe: klasyfikacja narzędzia jako pomocniczego nie zależy od deklaracji dostawcy, lecz od realnego wpływu na treść rozstrzygnięcia. System przedstawiający sędziemu jeden „wynik rekomendowany” bez kontrargumentów nie jest narzędziem pomocniczym, niezależnie od tego, jak został nazwany w umowie.

2.5.7. Odpowiedzialność sędziego i granice jej dopuszczalności

Sąd, którego sędziów nie można pociągnąć do odpowiedzialności, jest organem nieograniczonym; sąd, którego sędziów można usunąć decyzją polityczną, nie jest niezależny. Rozwiązanie mieści się między tymi biegunami i wymaga trzech elementów, ujętych w kierunkowej normie Art. A16: zamkniętego katalogu przestępstw obejmującego wyłącznie umyślne przestępstwo, rażące nadużycie urzędu i trwałą niezdolność do pełnienia funkcji; wyłączenia odpowiedzialności za treść orzeczenia; oraz procedury sądowej z wysokim progiem, prawem do obrony i jawnym uzasadnieniem.

Zasada wyłączenia odpowiedzialności za treść orzeczenia jest przy tym najważniejsza i najczęściej obchodzona. Naruszenie jej nie wymaga formalnej zmiany prawa: wystarczy wszczęcie postępowań dyscyplinarnych w związku z rozstrzygnięciami albo przenoszenie sędziów po wydaniu wyroków. Dlatego wśród wskaźników ryzyka z rozdziału 10 znajduje się liczba postępowań powiązanych z treścią orzeczenia — jest to miernik naruszenia zasady, której samo brzmienie przepisu nie chroni.

PRAWNA TEZA ROZDZIAŁU

Mandat wyborczy legitymizuje wejście do urzędu, nie treść orzeczenia. Standard systemowy wiąże sądy, nie obywateli, i ustępuje ustawie Senatu — to jest granica między regulacją a prawotwórstwem. Orzeczenie o niekonstytucyjności działa wobec wszystkich, lecz z możliwością odroczenia utraty mocy, aby normę zastępczą napisał Senat, a nie sąd.

2.6. Dowód formuły przez pomieszanie funkcji

Formuła przypisuje każdemu organowi jedną funkcję. Najprostszym sprawdzianem takiego twierdzenia jest pytanie, co powstaje, gdy funkcje zostaną połączone.

Pomieszanie funkcji	Powstający ustrój	Mechanizm degeneracji
Sąd stanowi prawo	Jurystokracja	Homeostat porównuje działanie z normą, którą sam ustanowił i może zmienić. Kontrola konstytucyjności traci sens logiczny, a spór polityczny przenosi się do procedury, w której obywatel nie ma głosu ani wyboru.
Senat orzeka	Sąd większości	Rozstrzygnięcie o prawach jednostki zapada w organie, którego racją bytu jest wola większości. Znika ochrona mniejszości, ponieważ jej gwarantem miał być organ niezależny od liczenia głosów.
Prezydent nadzoruje orzekanie	Sąd zależny	Efektor uzyskuje wpływ na organ badający legalność jego działań. Kontrola staje się autokontrolą, a niezależność organizacyjna sądu — kwestią uznania administracji.
Sąd zarządza sprawą sędziego	Centralizm orzecznicy	Poziom nadrzędny wykonuje operacje za poziom niższy i niszczy różnorodność potrzebną do rozpoznania jednostkowego stanu faktycznego. Niezawistość staje się nazwą bez treści.
AI uzyskuje wpływ na rozstrzygnięcie	Algokracja sądowa	Rola orzecznicza zostaje obsadzona przez podmiot, wobec którego nie można zastosować sankcji ani środka odwoławczego. Powstaje odpowiedzialność bez adresata i uzasadnienie bez autora.

Każde połączenie dwóch funkcji w jednym organie usuwa z układu niezależny punkt odniesienia i prowadzi albo do dominacji, albo do niezdolności rozstrzygania. Wynik ten wyjaśnia zarazem, dlaczego zdanie o technologii należy do formuły naczelnej, a nie do rozdziału technicznego: system algorytmiczny, który uzyskuje realny wpływ na rozstrzygnięcie, nie tworzy nowego organu — wchodzi w rolę sędziego, nie podlegając trybowi rozliczenia właściwemu dla sędziego. Jest to najcichsza z możliwych form pomieszania funkcji i dlatego najgroźniejsza.

2.7. Uzasadnienie hasła programowego

Hasło programowe składa się z trzech zdań i czterech przeciwstawień puenty. Każde daje się przełożyć na twierdzenie sprawdzalne i każde ma inne uzasadnienie w przeprowadzonym dowodzie.

Zdanie hasła	Twierdzenie sprawdzalne	Podstawa dowodowa
Sąd wybierany przez Naród	Mandat wyborczy domyka pętlę kontroli drugiego rzędu, nie naruszając standardu sądu ustanowionego ustawą, o ile procedura ma próg kwalifikacyjny i kontrolę sądową.	Cybernetyka drugiego rzędu; trzystopniowy test sądu ustanowionego ustawą; rotacja 3/9 jako koszt przejęcia.
Wyrok niezależny od polityki	Usunięcie reelekcji i finansowania prywatnego usuwa dwa udokumentowane mechanizmy zależności orzeczniczej.	Badania nad wybieralnym sądownictwem stanowym; obowiązek wyłączenia przy powiązaniu kampanijnym; publiczne finansowanie.
Technologia pod kontrolą człowieka	Atenuacja jest dopuszczalna wobec korpusu prawa i niedopuszczalna wobec człowieka; rozstrzygnięcie niewyjaśnialne przez człowieka czyni środek odwoławczy pozornym.	Prawo wymaganej różnorodności; prawo do uzasadnienia i skutecznego środka; klasyfikacja systemów wysokiego ryzyka.
Szybsza, ale nie pośpieszna	Czas rozpoznania jest warunkiem funkcji regulacyjnej, lecz regulator działający bez pełnej informacji przesterowuje tak samo jak spóźniony.	Czas decyzyjny; teoria kolejek; zastrzeżenia przy wskaźnikach czasu.
Cyfrowa, ale nie bezludzka	Kanał cyfrowy zwiększa dostępność, kanał analogowy chroni równość i odporność; oba muszą dawać ten sam poziom praw.	Redundancja o różnych trybach awarii; prawo do błędu naprawialnego; dostępność Gen Z i seniorów.
Wybieralna, ale nie partyjna	Bezpartyjność kampanii i zakaz obietnic co do wyniku oddzielają legitymację wejścia od legitymacji treści orzeczenia.	Trudność antywiększościowa i jej odwrócenie; kontrola wzmacniająca reprezentację; kodeks kampanii.
Silna, ale ograniczona Konstytucją	Standard systemowy wiąże sądy, nie obywateli, i ustępuje ustawie; orzeczenie derogacyjne może zostać odroczone, aby normę napisał Senat.	Granica regulacji i prawotwórstwa; ustawodawca negatywny i odroczenie utraty mocy; nienaruszalny rdzeń praw.

Cztery przeciwstawienia puenty nie są retorycznymi parami, lecz opisem czterech napięć konstrukcyjnych, z których każde ma własny mechanizm rozwiązania: rezerwa zdolności i filtr dostępu wobec napięcia szybkości, wielokanałowość wobec napięcia cyfryzacji, publiczne finansowanie i brak reelekcji wobec napięcia wybieralności, nienaruszalny rdzeń praw i granica standardów wobec napięcia siły. Usunięcie któregośkolwiek mechanizmu zamienia odpowiednie przeciwstawienie w deklarację.

2.8. Warunki falsyfikacji i mierniki ustrojowe

Projekt, którego nie da się obalić, nie jest projektem, lecz deklaracją. Formuła naczelna i hasło programowe byłyby fałszywe, gdyby prawdziwe okazało się choć jedno z następujących twierdzeń: że organ stanowiący prawo zachowuje zdolność bezstronnej kontroli własnych aktów; że czas oczekiwania w systemie obciążonym blisko granicy zdolności daje się skrócić bez zwiększenia zdolności, ograniczenia napływu lub zmniejszenia pracochłonności; że sposób przydziału sprawy nie wpływa na jej wynik; że system algorytmiczny może ponosić odpowiedzialność za orzeczenie, nie podlegając sankcji; albo że sąd pozbawiony reelekcji i finansowania prywatnego zachowuje te same skłonności, które udokumentowano w systemach z reelekcją i finansowaniem prywatnym.

Cztery pierwsze twierdzenia są sprzeczne z teorią i z dostępnymi badaniami. Piąte jest twierdzeniem empirycznym, którego dziś nie da się rozstrzygnąć, ponieważ model tego rodzaju nie był jeszcze stosowany w skali państwa — i właśnie dlatego mapa drogowa przewiduje pilotaże, ocenę ryzyka i referendum, a nie wdrożenie z mocy samego przekonania.

Poniższe mierniki uzupełniają zestaw wskaźników z rozdziału 10 o wielkości mierzące nie sprawność postępowania, lecz zachowanie samego ustroju.

Miernik	Co mierzy	Próg uwagi
Integralność przydziału spraw	Odsetek spraw przydzielonych losowo bez późniejszej zmiany składu oraz odsetek zmian z jawnym uzasadnieniem	każda zmiana bez uzasadnienia; anomalie rozkładu
Postępowania powiązane z treścią orzeczenia	Liczba postępowań dyscyplinarnych, delegacji i przeniesień następujących po wydaniu orzeczenia w sprawie o znaczeniu publicznym	każdy przypadek wymaga publicznego wyjaśnienia
Skuteczność wyłączeń	Odsetek konfliktów interesów wykrytych automatycznie przed rozprawą wobec ujawnionych po niej	wykrycie po rozprawie
Saturacja Sądu Najwyższego	Relacja spraw wpływających do zdolności orzeczniczej pełnego składu i składów pięcioosobowych	przekroczenie progu obciążenia, przy którym czas rośnie nieliniowo
Jednolitość orzecznictwa	Liczba i trwałość rozbieżnych linii orzeczniczych wykrytych w analizie sieci cytowań	linia rozbieżna utrzymująca się dłużej niż wyznaczony okres
Proweniencja materiału prawnego	Odsetek cytatów i orzeczeń w aktach zweryfikowanych wobec oficjalnego źródła z datą obowiązywania	każdy cytat niezweryfikowany; każdy przypadek cytatu nieistniejącego

Miernik	Co mierzy	Próg uwagi
Realny wpływ narzędzi AI	Odsetek systemów sklasyfikowanych jako pomocnicze, w których badanie wykazało wpływ na treść rozstrzygnięcia	każda rozbieżność między klasyfikacją a badaniem
Wykonanie orzeczeń przez organy państwa	Odsetek orzeczeń wykonanych w terminie przez administrację i inne organy publiczne	niewykonanie bez orzeczenia o wstrzymaniu
Zgoda na rozstrzygnięcie niekorzystne	Odsetek stron uznających procedurę za uczciwą niezależnie od wyniku sprawy	spadek poniżej poziomu bazowego
Zależność od dostawcy technologii	Udział jednego dostawcy w systemach, danych i utrzymaniu infrastruktury sądowej	przekroczenie progu koncentracji; brak wykonalnego planu wyjścia

Mierniki te mają właściciela, próg alarmowy i termin reakcji. Ich pogorszenie uruchamia obowiązek działania, a nie obowiązek sprawozdania. To rozróżnienie — między sprzężeniem zwrotnym a raportowaniem — jest ostatecznym sprawdzianem, czy Sąd Najwyższy jest homeostatem państwa, czy jego ozdobą.

3. Diagnoza obecnego stanu wymiaru sprawiedliwości w Polsce

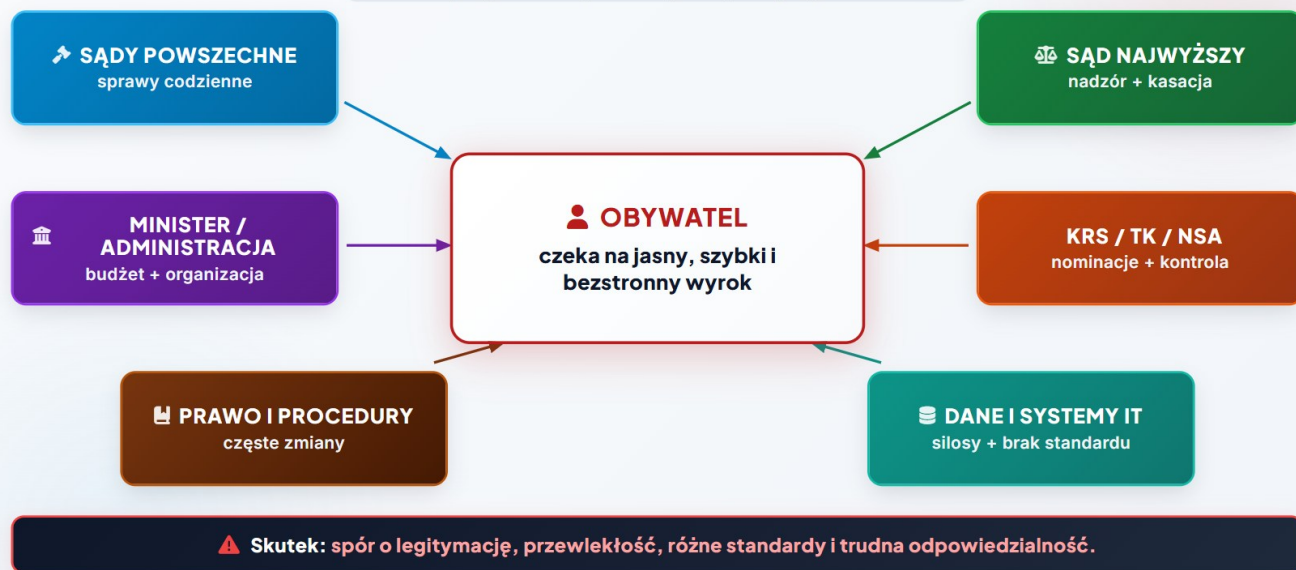
Polski wymiar sprawiedliwości dysponuje rozbudowaną strukturą, znacznym kapitałem prawniczym i licznymi rejestrami. Problemem nie jest brak instytucji. Problemem jest brak powszechnie uznanego mechanizmu odpowiedzialności, stabilności reguł i jednolitej informacji o tym, kto odpowiada za wynik systemu.

Współczesna diagnoza musi być politycznie uczciwa. Część kryzysu wynika z wieloletniej przewlekłości i formalizmu, część z konfliktu o sposób powoływania sędziów, część z nakładania się kompetencji Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego, Naczelnego Sądu Administracyjnego, Krajowej Rady Sądownictwa, Ministra Sprawiedliwości i organów sądów. Kolejne reformy często naprawiają jeden element, zwiększając niepewność w innym.

Raport Komisji Europejskiej o praworządności z lipca 2026 r. nadal opisuje spory dotyczące składu Sądu Najwyższego, statusu sędziów powołanych po 2018 r., procedury wyboru Pierwszego Prezesa oraz projektów przebudowy Sądu. Równolegle Ministerstwo Sprawiedliwości publikuje dane o czasie trwania postępowań, sprawach zaległych i skargach na przewlekłość do 2025 r., co potwierdza, że sprawność musi być mierzona konsekwentnie, a nie wyłącznie opisywana politycznie.

DIAGNOZA: ROZPROSZONA ODPOWIEDZIALNOŚĆ WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

Wiele instytucji nie tworzy automatycznie jednego systemu zaufania

Rysunek 2. Rozproszenie odpowiedzialności i skutki dla obywatela.

3.1. Praworządność jako infrastruktura bezpieczeństwa i gospodarki

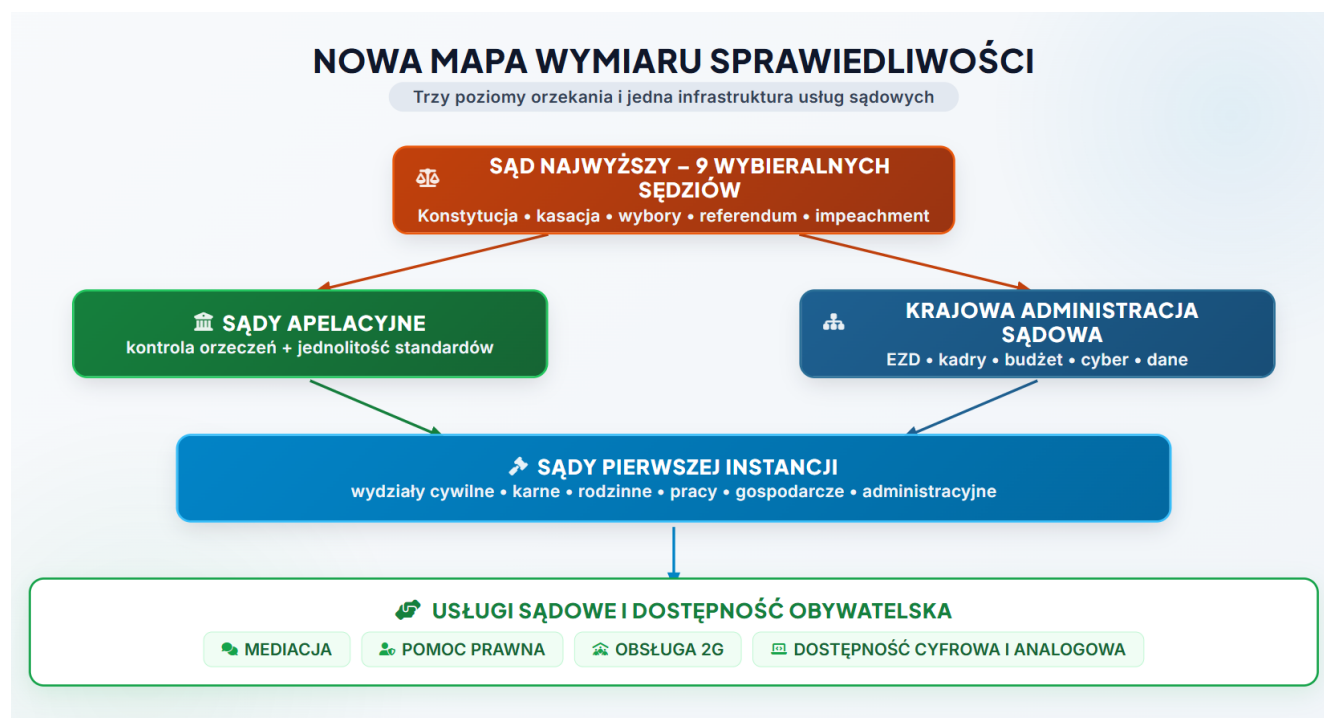
Niezależny i sprawny sąd nie jest kosztem ustrojowym. Jest infrastrukturą bezpieczeństwa narodowego i rozwoju. Przedsiębiorca inwestuje wtedy, gdy umowa jest egzekwowalna. Obywatel współpracuje z państwem wtedy, gdy może zakwestionować jego decyzję. Sojusznik ufa państwu wtedy, gdy tajemnica, dane i zobowiązania są chronione przez wiarygodne prawo. Narodowa Strategia Bezpieczeństwa TechnoRepubliki łączy bezpieczeństwo, dobrobyt, dane, sprawczość i kontrolę władzy; reforma sądów jest więc elementem odporności państwa, a nie wyłącznie sporem środowiskowym.

3.2. Dziesięć słabości systemowych

Słabość	Skutek dla obywatela	Odpowiedź TechnoRepubliki
Spór o legalność nominacji	Niepewność czy skład sądu spełnia standard niezależności.	Jedna jawna procedura, indywidualna weryfikacja i brak odpowiedzialności zbiorowej.
Rozdzielenie kontroli konstytucyjnej i kasacyjnej	Spory kompetencyjne i różne centra interpretacji.	Zintegrowanie funkcji najwyższej kontroli w 9-osobowym Sądzie Najwyższym.
Nadzór administracyjny egzekutywy	Podejrzenie wpływu politycznego na prezesów, budżet i organizację.	Krajowa Administracja Sądowa pod nadzorem kolegiального Sądu i audytu publicznego.
Przewlekłość i nierówny rozkład pracy	Długie oczekiwanie, zmęczenie stron, koszt gospodarczy.	Case weighting, standard czasu P50/P90, zarządzanie obciążeniem i rezerwa kadrowa.
Niezrozumiały język	Obywatel nie wie, co sąd rozstrzygnął i dlaczego.	Dwuwarstwowe uzasadnienie: wersja prawna i streszczenie prostym językiem.
Silosy informatyczne	Powielanie danych, papierowe obejścia, brak ciągłości.	Jedno EZD, jednolita teczka, interoperacyjność i otwarte standardy.
Brak jasnych granic AI	Ryzyko ukrytego scoringu i automatyzacji bez odpowiedzialności.	Rejestr systemów, ocena wpływu, audyt, zakaz automatycznego wyroku.
Polityczne kampanie wokół sądów	Spadek zaufania do niezawisłości.	Bezpartyjne wybory sędziów, publiczne finansowanie i zakaz obietnic wyniku.
Słaba informacja o jakości	Statystyka ilościowa nie pokazuje doświadczenia strony.	KPI sprawności, jakości i dostępności oraz KRI niezależności i ryzyka.
Reformy typu „big bang”	Chaos przejściowy i podważanie skutków dawnych orzeczeń.	Etapy, pilotaże, przepisy przejściowe i zasada ciągłości orzeczeń.

4. Mapa struktury sądowniczej i rola Sądu Najwyższego

Docelowa struktura powinna być prostsza dla obywatela, ale silniejsza instytucjonalnie. Zasadą jest dwuinstancyjne rozpoznanie sprawy, a Sąd Najwyższy nie staje się automatycznie trzecią instancją. Interweniuje, gdy sprawa ma znaczenie konstytucyjne, precedensowe, wyborcze albo wskazuje na poważne naruszenie prawa.

Rysunek 3. Proponowana mapa wymiaru sprawiedliwości TechnoRepubliki.

4.1. Sądy pierwszej instancji

Sąd pierwszej instancji jest podstawowym sądem obywatela. Powinien być dostępny terytorialnie i cyfrowo, a specjalizacja ma odbywać się głównie przez wydziały i zespoły eksperckie, nie przez mnożenie odrębnych hierarchii. Każda osoba zachowuje dostęp analogowy, wsparcie asystenta i możliwość złożenia pisma bez korzystania z komercyjnej platformy.

4.2. Sądy apelacyjne

Sądy apelacyjne kontrolują prawidłowość ustaleń i wykładni, korygują błędy oraz zapewniają regionalną spójność. Posiadają zespoły analizy orzecznictwa, które identyfikują rozbieżności, ale nie tworzą list „pożądanych” wyników. Ich dane zasilają publiczną mapę obciążenia i planowanie kadr.

4.3. Sąd Najwyższy – funkcjonalne składy, nie zamknięte izby polityczne

Skład / funkcja	Najważniejsze sprawy	Standard decyzji
Pełny skład 9	Konstytucyjność, wybory, referendum, impeachment, przekazanie kompetencji organizacji zewnętrznej.	Kwalifikowana większość, publiczna rozprawa, pełne uzasadnienie i zdania odrębne.
Skład 5 – prawa i konstytucja	Skargi konstytucyjne, prawa cyfrowe, prywatność, zakaz decyzji wyłącznie automatycznej.	Priorytet ochrony istoty prawa i skutecznego środka naprawczego.
Skład 5 – kasacja systemowa	Sprawy o rozbieżne orzecznictwo, rażące naruszenie prawa lub istotny interes publiczny.	Selekcja według jawnych kryteriów, nie według pozycji strony.
Skład 3 – procedura	Wyłączenia, terminy, pytania prawne, skargi na czynności wyborcze.	Szybki termin, jawny rejestr i możliwość kontroli pełnego składu w sprawach wyjątkowych.
Kolegium administracyjne rotacyjne	Budżet, kadry, infrastruktura, cyberbezpieczeństwo i publikacja danych.	Brak wpływu na wynik spraw; audyt finansowy i technologiczny.

4.4. Krajowa Administracja Sądowa

Sądy są odrębną władzą, dlatego ich obsługa nie może zostać włączona do administracji państwowej Prezydenta w sposób umożliwiający sterowanie orzeczeniami. Krajowa Administracja Sądowa jest zawodową służbą odpowiedzialną za budżet, nieruchomości, kadry pomocnicze, cyberbezpieczeństwo, EZD, e-akta, statystykę i dostępność. Działa według standardów Sądu Najwyższego, podlega kontroli Izby Kontroli Państwowej i nie posiada uprawnień do oceny treści wyroku.

GRANICA USTROJOWA

Prezydent kieruje administracją państwową. Sąd Najwyższy i Krajowa Administracja Sądowa chronią organizacyjną niezależność wymiaru sprawiedliwości. Współpracują w zakresie bezpieczeństwa i infrastruktury, lecz nie w zakresie rozstrzygnięcia sprawy.

5. AI jako mechanizm wspomagający wymiar sprawiedliwości

AI może skrócić czas pracy nad dokumentami, poprawić wyszukiwanie prawa, ułatwić dostęp osobom z niepełnosprawnościami i wykrywać niespójności. Wymiar sprawiedliwości jest jednak obszarem wysokiego ryzyka. Rozporządzenie UE 2024/1689 zalicza systemy wspierające organy sądowe w badaniu i stosowaniu prawa do kategorii wysokiego ryzyka, z wyjątkiem zadań czysto pomocniczych. Europejskie standardy CEPEJ wymagają poszanowania praw podstawowych, niedyskryminacji, jakości i bezpieczeństwa, przejrzystości oraz kontroli użytkownika.

AI w wymiarze sprawiedliwości: trzy strefy

Pomocna technologia, jasne granice, człowiek odpowiada

Zasada: AI proponuje i porządkuje. Sędzia rozumie, sprawdza, uzasadnia i orzeka.

Rysunek 4. Trzy strefy stosowania AI w wymiarze sprawiedliwości.

5.1. Portfel dozwolonych zastosowań

- transkrypcja rozpraw, automatyczne tworzenie spisu treści i wyszukiwanie w nagraniu;
- anonimizacja i pseudonimizacja orzeczeń z kontrolą człowieka;
- tłumaczenia robocze i wsparcie komunikacji dla osób niestyszących, niewidomych i cudzoziemców;
- wyszukiwanie przepisów, orzeczeń i sprzecznych linii interpretacyjnych w zweryfikowanym korpusie RAG;
- sprawdzanie cytowań, numerów jednostek redakcyjnych, dat obowiązywania i błędów formalnych;
- zarządzanie terminami, obciążeniem i logistyką rozpraw bez profilowania wyniku;
- generowanie projektu streszczenia prostym językiem, zatwierdzanego przez sędziego;
- monitoring cyberbezpieczeństwa, integralności akt i nieautoryzowanego dostępu.

5.2. Zastosowania warunkowe

Analiza podobieństwa spraw, projekt struktury uzasadnienia, wyszukiwanie anomalii w orzecznictwie i symulacja skutków interpretacji mogą być stosowane wyłącznie wtedy, gdy system pokazuje źródła, ograniczenia i alternatywy. Sędzia nie może otrzymywać jednego „wyniku rekomendowanego” bez kontrargumentów. Strony powinny wiedzieć, czy AI miała istotny udział w przygotowaniu materiału.

5.3. Zakazy bezwzględne

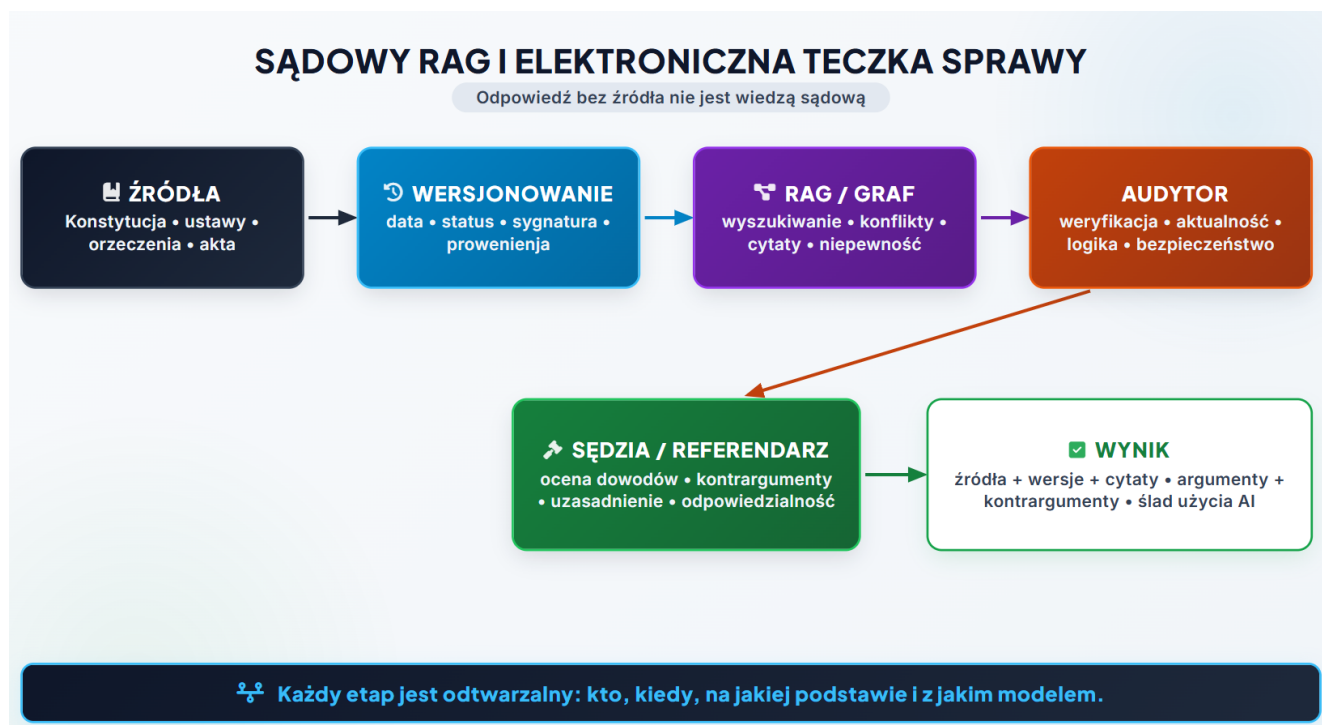
- wydawanie wyroku lub postanowienia wyłącznie przez AI;
- automatyczne określanie winy, kary, wiarygodności świadka albo „niebezpieczności” osoby;
- rozpoznawanie emocji na sali sądowej jako dowód prawdziwości zeznań;
- ukryte scoringi społeczne, polityczne, ekonomiczne lub psychologiczne stron;
- profilowanie sędziego w celu przewidywania i wpływania na jego głos;
- wykorzystywanie modeli, których działania, dostawcy lub źródeł nie można audytować;
- wprowadzanie do akt cytatu, orzeczenia lub przepisu, którego istnienie nie zostało niezależnie zweryfikowane.

5.4. Siedem bezpieczników

1. Human-in-command – sędzia ma realną możliwość zrozumienia, zmiany i odrzucenia wyniku.
2. Właściciel systemu – każda aplikacja ma odpowiedzialny organ, cel, podstawę prawną i termin przeglądu.
3. Rejestr użycia – sprawa zawiera informację o narzędziu, wersji, zakresie i osobie zatwierdzającej.
4. Źródła i wersje – wynik prawny bez cytatu, daty i statusu obowiązywania jest traktowany jako niewiarygodny.
5. Red teaming i audyt – testy halucynacji, uprzedzeń, ataków prompt injection i zatrucia danych.
6. Suwerenność i plan wyjścia – państwo zachowuje dane, logi, możliwość migracji i pracę offline.
7. Prawo sprzeciwu – strona może zakwestionować użycie systemu i otrzymać wyjaśnienie adekwatne do wpływu AI.

6. Elektroniczne zarządzanie dokumentacją i budowanie wiedzy wymiaru sprawiedliwości

Cyfrowy sąd nie jest sądem, który zamienia papier w skan. Każdy dokument, dowód, protokół, wersja pisma, metadane i decyzja procesowa muszą tworzyć jedną elektroniczną teczkę sprawy. Teczka pokazuje historię zmian, uprawnienia dostępu, integralność pliku i podstawę prawną działania.

Rysunek 5. Architektura elektronicznej teczki, RAG i audytu wiedzy sądowej.

6.1. Korpus wiedzy sądowej

Poziom źródła	Przykłady	Zasada użycia
A – normy obowiązujące	Konstytucja, Dziennik Ustaw, prawo UE, ratyfikowane umowy.	Źródło podstawowe; wersjonowanie i data obowiązywania obowiązkowe.
B – orzecznictwo wiążące i oficjalne	Orzeczenia Sądu Najwyższego, TSUE, ETPC, uchwały i oficjalne zbiory.	Sygnatura, skład, data, teza i pełny tekst.
C – orzecznictwo pomocnicze	Sądy apelacyjne i pierwszej instancji, decyzje administracyjne.	Wskazanie statusu i braku mocy wiążącej.
D – doktryna i ekspertyzy	Komentarze, artykuły, opinie biegłych, analizy porównawcze.	Jawne autorstwo, finansowanie i możliwość przedstawienia kontr-opinii.

Poziom źródła	Przykłady	Zasada użycia
E – materiał sprawy	Akta, dowody, zeznania, nagrania i dane stron.	Ściśła separacja dostępu, retencja i brak treningu modelu bez podstawy prawnej.

6.2. Standard odpowiedzi RAG

- pytanie i zakres jurysdykcji;
- krótka odpowiedź z oznaczeniem poziomu pewności;
- cytaty z aktywnymi odnośnikami do oficjalnego źródła;
- data obowiązywania i informacja o zmianach prawa;
- orzeczenia zgodne i przeciwnie;
- fakty, których system nie zna albo nie może zweryfikować;
- nazwa modelu, wersja korpusu i identyfikator zapytania;
- podpis człowieka, który zweryfikował materiał.

6.3. Model Badacz–Audytor–Sędzia

Agent Badacz wyszukuje źródła i buduje warianty argumentacji. Agent Audytor sprawdza cytaty, wersje, konflikty i ryzyka. Referendarz lub asystent ocenia materiał zawodowo. Sędzia otrzymuje dowody, argumenty i kontrargumenty, a nie komendę rozstrzygnięcia. Wszystkie etapy pozostawiają ślad umożliwiający odtworzenie procesu.

6.4. Odporność informacyjna

Sądowy RAG jest infrastrukturą krytyczną. Musi posiadać kopie offline, podpisy źródeł, kontrolę dostępu, monitoring modyfikacji, oddzielenie danych jawnych i niejawnych oraz testy zatrucia wiedzy. Dane sądowe nie mogą być uzależnione od jednego dostawcy ani eksportowane do obcego modelu bez podstawy prawnej i kontroli ryzyka.

7. Gotowość organizacyjna wymiaru sprawiedliwości do głębokiej reformy

Głęboka reforma wymiaru sprawiedliwości nie może zaczynać się od wymiany nazw instytucji. Najpierw państwo musi wiedzieć, jakie sprawy wpływają, ile pracy wymagają, gdzie powstają opóźnienia, jakie kompetencje są potrzebne i jakie dane można bezpiecznie wykorzystać. Dopiero potem cyfryzuje proces, wprowadza AI i zmienia architekturę konstytucyjną.

GOTOWOŚĆ ORGANIZACYJNA DO GŁĘBOKIEJ REFORMY

Technologia nie naprawi procesu, którego państwo nie rozumie

Rysunek 6. Pięć poziomów dojrzałości organizacyjnej sądownictwa.

7.1. Sześć strumieni gotowości

Strumień	Warunek gotowości	Test przed wdrożeniem
Prawo	Spójne kompetencje, procedury przejściowe, zgodność z prawem UE i EKPC.	Czy obywatel zachowuje niezależny sąd i skuteczny środek odwoławczy?
Ludzie	Sędziowie, referendarze, analitycy, informatycy, mediatorzy i obsługa 2G.	Czy zespół potrafi pracować bez AI i skontrolować jej wynik?
Proces	Mapa sprawy od wpływu do wykonania orzeczenia.	Czy usunięto zbędne kroki przed automatyzacją?
Dane	Jednolite słowniki, metadane, jakość i retencja.	Czy wiadomo, skąd pochodzi każda informacja i kto może ją zobaczyć?
Technologia	Interoperacyjność, bezpieczeństwo, plan ciągłości i wyjścia od dostawcy.	Czy system działa także w trybie awaryjnym i offline?
Zaufanie	Jawność, konsultacje, niezależny audyt i język prosty.	Czy strona potrafi zrozumieć proces i zakwestionować błąd?

7.2. Korpus sądowy 2G

Reforma łączy kompetencje Generacji Z i Seniorów. Młodzi wnoszą biegłość w danych, cyberbezpieczeństwie, projektowaniu usług i AI. Seniorzy wnoszą pamięć instytucjonalną, doświadczenie procesowe, znajomość zachowań ludzkich i zdolność rozpoznawania pozornie prostych rozwiązań. Każdy zespół wdrożeniowy powinien posiadać tandem młody–doświadczony oraz formalny plan przekazywania wiedzy.

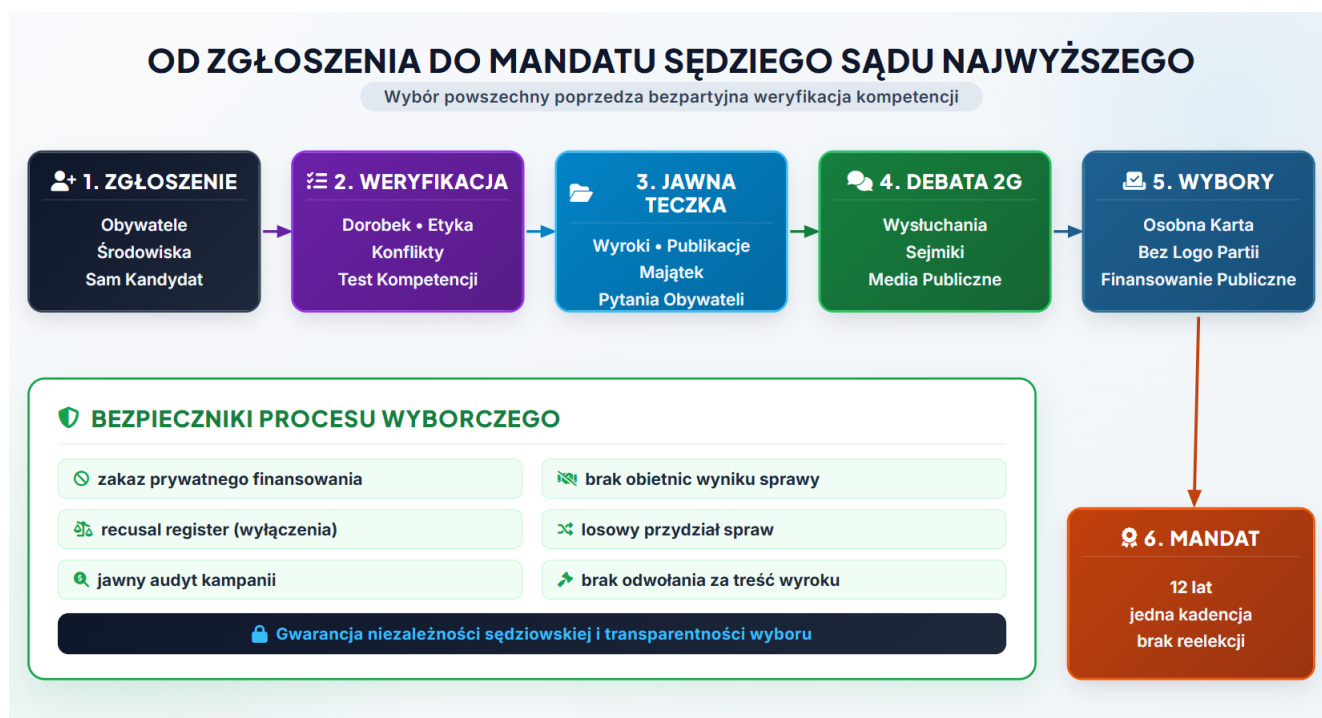
- program reskillingu sędziów i pracowników zamiast automatycznego redukowania zatrudnienia;
- rezerwa ekspertów-seniorów do mediacji, mentoringu i audytu jakości;
- cyfrowi asystenci Gen Z wspierający dostępność obywateli, bez przejmowania treści decyzji;
- wspólne laboratoria orzecznictwa, procedury i technologii;
- obowiązkowe ćwiczenia awarii, cyberataku i odtworzenia dokumentacji.

7.3. Zasada bezpiecznej migracji

Nowy system nie może powstać przez wyłączenie starego z dnia na dzień. Każdy rejestr i proces otrzymują plan migracji, równoległego działania, test zgodności danych i punkt powrotu. Najpierw uruchamia się pilotaż w ograniczonym zakresie, następnie audyt, a dopiero później skalowanie.

8. Prawo obywateli do dobrych kandydatów na sędziów

Prawo wyboru jest fikcją, jeżeli obywatel otrzymuje kandydatów bez rzetelnej informacji, z kampanią finansowaną przez zainteresowane grupy albo z obietnicami dotyczącymi przyszłych wyroków. Dlatego powszechne wybory Sądu Najwyższego wymagają mocniejszej infrastruktury uczciwości niż wybory organów politycznych.

Rysunek 7. Jawna ścieżka wyłaniania i wyboru sędziów Sądu Najwyższego.

8.1. Minimalne wymagania kandydata

- obywatelstwo polskie, pełnia praw publicznych i nieskazitelność charakteru;
- co najmniej 15 lat udokumentowanej praktyki prawniczej, orzeczniczej, naukowej albo publicznej o znaczeniu dla prawa;
- wykaz orzeczeń, publikacji, spraw, projektów i dokonań wraz z informacją o uchyleniach oraz krytyce;
- jawne oświadczenie majątkowe, interesów, działalności zawodowej i istotnych relacji rodzinnych;
- brak członkostwa w partii i funkcji partyjnej przez okres ochronny określony ustawą organiczną;
- zdolność wyjaśniania prawa prostym językiem i rozumienia technologii bez obowiązku bycia informatykiem;
- publiczne zobowiązanie do niewydawania obietnic co do wyniku przyszłych spraw.

8.2. Komisja Kwalifikacyjna Sądu Najwyższego

Komisja nie wybiera sędziów za Naród i nie tworzy politycznego rankingu. Sprawdza jedynie, czy kandydat przekracza jawny próg kompetencji, etyki i niezależności. W jej skład wchodzi przedstawiciele zawodów prawniczych, nauki, organizacji obywatelskich, Sejmików, audytu i ochrony danych. Skład jest mieszany, rotacyjny i losowany z wcześniej zweryfikowanych pul.

8.3. Kampania inna niż polityczna

Reguła	Cel	Kontrola
Finansowanie wyłącznie publiczne	Brak zależności od prawników, firm i potencjalnych stron.	Jednolity budżet, publiczne faktury, audyt po wyborach.
Brak logo partii na karcie	Oddzielenie oceny kandydata od partyjnej mobilizacji.	Zakaz formalnej kampanii przez partię i używania partyjnych baz danych.
Równy czas w mediach publicznych	Porównywalny dostęp do informacji.	Debaty tematyczne, pytania obywatelskie, napisy i język migowy.
Zakaz obietnic wyniku	Ochrona przyszłej bezstronności.	Kodeks kampanii, szybkie orzeczenie komisji i sądu.
Rejestr konfliktów i wyłączeń	Ochrona strony po wyborach.	Automatyczny alert i decyzja innego składu, nie samego sędziego.
Oddzielna karta wyborcza	Ograniczenie efektu „ogona” wyborów prezydenckich.	Neutralny układ nazwisk, rotacja kolejności, instrukcja dla wyborcy.

8.4. Jedna kadencja jako bezpiecznik

Brak reelekcji usuwa presję zabiegania o popularność, sponsorów i aprobatę partii. Dwunastoletnia kadencja wymaga jednak silnej pamięci instytucjonalnej: zawodowego Biura Studiów, pełnego repozytorium argumentów, kolegialności i procedury przekazania spraw. Sędzia kończący kadencję nie może natychmiast obejmować funkcji politycznej ani reprezentować stron przed Sądem Najwyższym.

Sąd Najwyższy tworzy dziewięciu sędziów wybieranych przez Naród w wyborach bezpośrednich na 12-letnią, nieodnawialną kadencję. Co 4 lata wybiera się trzech sędziów Sądu Najwyższego.

W pierwszych wyborach trzech sędziów wybiera się na 4 lata, trzech na 8 lat, a trzech na 12 lat. Przydział długości pierwszej kadencji następuje w drodze losowania przeprowadzonego publicznie.

9. Prawa obywatelskie w zakresie uczciwego procesu sądowego

Wymiar sprawiedliwości istnieje dla obywatela, a nie dla własnej procedury. Prawo do sądu obejmuje nie tylko możliwość złożenia pozwu. Obejmuje realny dostęp, bezstronność, rozsądny czas, możliwość obrony, zrozumienie decyzji, ochronę danych i skuteczne wykonanie orzeczenia.

9.1. Karta sprawiedliwego procesu

1. Prawo do sądu ustanowionego ustawą, niezależnego od Prezydenta, Senatu, partii, mediów, sponsorów i dostawcy technologii.
2. Prawo do losowego, odtwarzalnego przydziału sprawy oraz informacji o zmianie składu.
3. Prawo do rozpoznania bez nieuzasadnionej zwłoki i do poznania przewidywanego harmonogramu.
4. Prawo do jawnej rozprawy, chyba że konstytucyjna ochrona prywatności lub bezpieczeństwa wymaga ograniczenia.
5. Prawo do przedstawienia dowodów, zakwestionowania dowodów drugiej strony i korzystania z obrońcy albo pełnomocnika.
6. Prawo do wersji uzasadnienia prostym językiem, bez zastępowania pełnego uzasadnienia prawnego.
7. Prawo do wiedzy o istotnym użyciu AI, jej celu, źródłach oraz zakresie wpływu na przygotowanie sprawy.
8. Prawo do sprzeciwu wobec decyzji wyłącznie automatycznej i do ponownej oceny przez człowieka.
9. Prawo do ochrony danych, tajemnicy, bezpieczeństwa akt i ograniczenia czasu przechowywania.
10. Prawo do skutecznego odwołania, skargi konstytucyjnej i wykonania prawomocnego orzeczenia.
11. Prawo do pomocy prawnej i obsługi analogowej, gdy sytuacja materialna, wiek, zdrowie lub kompetencje cyfrowe tego wymagają.
12. Prawo do złożenia skargi na przewlekłość, stronnictwo, błąd systemu lub naruszenie dostępności bez obawy przed odwetem.

Rysunek 8. Karta praw obywatela przed sądem TechnoRepubliki.

9.2. Dostępność Gen Z i Seniorów

Gen Z oczekuje pełnej obsługi mobilnej, statusu sprawy, powiadomień i dokumentów czytelnych maszynowo. Senior może potrzebować rozmowy, papieru, asystenta, większej czcionki i wyjaśnienia krok po kroku. TechnoRepublika nie wybiera jednej grupy. Projektuje usługę wielokanałową: cyfrową, telefoniczną i stacjonarną, z jednym poziomem praw i bezpieczeństwa.

9.3. Prawo do błędu naprawialnego

Cyfryzacja nie może zamienić drobnego błędu formularza w utratę prawa. System ostrzega, pozwala uzupełnić brak, wskazuje termin i wyjaśnia skutek. Automatyczne odrzucenie pisma jest dopuszczalne tylko w prostych, ustawowo określonych przypadkach i zawsze z możliwością szybkiej kontroli człowieka.

10. KPI, KRI, publiczny rejestr i niezależny audyt wymiaru sprawiedliwości

Sąd nie może być rozliczany z tego, czy wyrok podoba się większości. Może i powinien być rozliczany z czasu, uczciwości procedury, jakości uzasadnienia, dostępności, bezpieczeństwa danych i wykonania orzeczenia. Mierniki nie są narzędziem nacisku na sędziego, lecz systemem wczesnego ostrzegania i poprawy organizacji.

10.1. Proponowane KPI

KPI	Definicja	Zastrzeżenie
Czas P50 i P90	Mediana i 90. percentyl czasu od wpływu do rozstrzygnięcia według kategorii.	Nie wolno premiować szybkości kosztem prawa do obrony.
Clearance rate	Stosunek spraw zakończonych do wpływających.	Łączyć z wiekiem zaległości i jakością.
Wiek zaległości	Udział spraw starszych niż progi właściwe dla kategorii.	Publiczna analiza przyczyn, nie piętnowanie sędziego.
Termin uzasadnienia	Odsetek uzasadnień sporządzonych w terminie oraz przyczyny przekroczeń.	Uwzględniać złożoność i objętość materiału.
Dostępność	Czas oczekiwania na pomoc prawną, tłumacza, udogodnienie i obsługę analogową.	Mierzyć według potrzeb grup, nie średniej.
Wykonanie orzeczeń	Odsetek orzeczeń wykonanych w terminie przez organy publiczne.	Wskazuje odpowiedzialność egzekutywy, nie tylko sądu.
Zrozumiałość	Badanie, czy strony rozumieją sentencję, obowiązki i drogę odwoławczą.	Nie oceniać popularności rozstrzygnięcia.
Audyt AI	Odsetek aktywnych systemów z aktualną oceną ryzyka i testami.	System bez audytu jest automatycznie zawieszany.

PUBLICZNY PULPIT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

Mierzmy szybkość, jakość i ryzyko — nigdy polityczną treść wyroku

Rysunek 9. Publiczny pulpit KPI i KRI wymiaru sprawiedliwości.

10.2. Kluczowe KRI

- anomalie w losowym przydziale spraw i częstotliwości zmian składu;
- liczba przypadków nacisku, groźby, dyscyplinarki lub delegowania powiązanego z treścią orzeczenia;
- nieujawnione konflikty interesów i opóźnione wyłączenia sędziego;
- próby prywatnego finansowania kampanii, ukrytej reklamy i zagranicznej ingerencji;
- halucynacje AI, fałszywe cytaty, zatrucie RAG, model drift i brak źródeł;
- wycieki danych, nieautoryzowane kopiowanie akt i zależność od jednego dostawcy;
- przeciążenie wydziałów, absencje krytyczne i utrata wiedzy po zakończeniu kadencji;
- niewykonanie orzeczeń przez administrację Prezydenta albo inne organy państwa.

10.3. Publiczny Rejestr Sprawiedliwości

Rejestr publikuje w jednym miejscu: skład Sądu Najwyższego, teczki kandydatów, wydatki kampanii, oświadczenia interesów, rejestr wyłączeń, kalendarz rozpraw, orzeczenia i zdania odrębne, statystyki przydziału, KPI, KRI, systemy AI, oceny wpływu, audyty, incydenty, kontrakty technologiczne oraz wykonanie orzeczeń przez organy publiczne. Dane stron i informacje chronione pozostają zabezpieczone.

10.4. Niezależny audyt czterowarstwowy

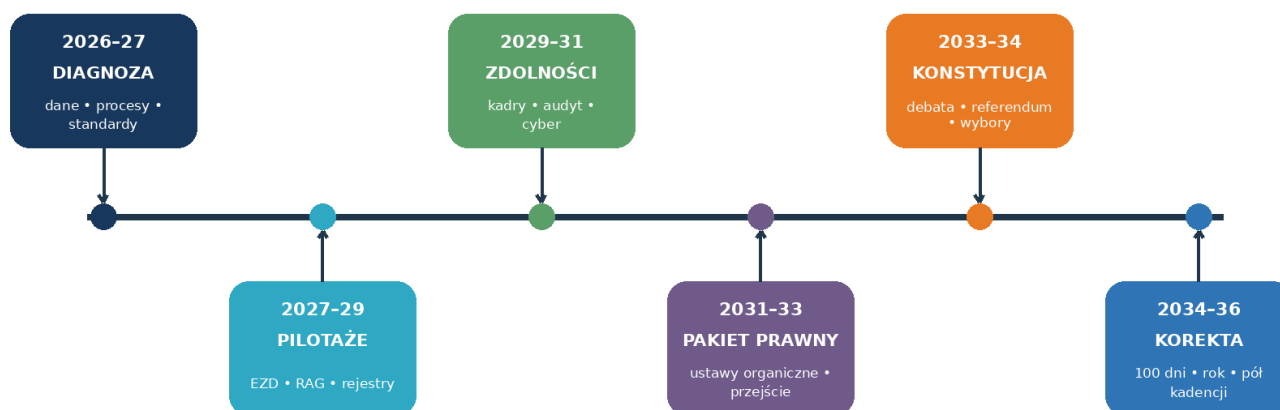
Warstwa	Zakres	Uprawnienie
Audyt wewnętrzny Sądu	Procesy, bezpieczeństwo, terminowość, zgodność procedur.	Zalecenia, plan naprawczy, raport do pełnego składu.
Izba Kontroli Państwowej	Finanse, zamówienia, wykonanie programów, wiarygodność danych KPI.	Kontrola zewnętrzna i raport publiczny.
Urząd Audytu AI i Ochrony Danych	Modele, dane, uprzedzenia, bezpieczeństwo, zgodność z AI Act i prawami podstawowymi.	Zawieszenie systemu, nakaz testu, zgłoszenie naruszenia.
Obserwatorium Obywatelskie 2G	Dostępność, zrozumiałość, doświadczenie stron i funkcjonowanie rejestru.	Wnioski publiczne i obowiązkowa odpowiedź Sądu.

11. Polska mapa drogowa do nowej struktury wymiaru sprawiedliwości

Reforma musi być legalną sekwencją budowania zdolności. Nie wolno zmieniać Konstytucji tylko po to, aby następnego dnia odkryć brak danych, kadr i systemów. Nie wolno też podważać bezpieczeństwa prawnego przez automatyczne unieważnianie orzeczeń albo masową wymianę ludzi bez indywidualnej procedury.

Mapa drogowa reformy wymiaru sprawiedliwości 2026-2036

Legalnie, etapami i bez unieważniania państwa wstecz

Zasada przejściowa: ciągłość orzeczeń, indywidualna weryfikacja, ochrona praw nabytych i zgodność europejska.

Rysunek 10. Mapa drogowa legalnej i bezpiecznej transformacji sądownictwa.

11.1. Faza I – diagnoza i standardy 2026–2027

- pełny audyt architektury sądów, nominacji, obciążenia, budżetu, systemów IT i danych;
- jednolity standard statystyki spraw: czas P50/P90, wiek zaległości, dostępność i wykonanie;
- karta praw obywatela przed sądem i standard prostego języka;
- inwentaryzacja systemów AI i automatyzacji używanych w sądach, prokuraturze i administracji;
- okrągły stół Gen Z–seniorzy, prawnicy–technolodzy, obywatele–instytucje.

11.2. Faza II – pilotaże cyfrowe 2027–2029

- pilotaż jednolitej elektronicznej teczki sprawy w wybranych sądach;
- RAG na ograniczonym korpusie oficjalnych źródeł z obowiązkowym audytorem;
- publiczny rejestr terminów, obciążenia, kontraktów i systemów AI;
- program reskillingu oraz tandemów 2G w sekretariatach i zespołach analitycznych;
- ćwiczenia cyberataków, utraty łączności i odtwarzania akt.

11.3. Faza III – zdolności i niezależność 2029–2031

- utworzenie Krajowej Administracji Sądowej i niezależnego audytu technologicznego;
- wdrożenie case weighting oraz transparentnego zarządzania obciążeniem;
- reforma pomocy prawnej, mediacji i obsługi wielokanałowej;
- jawne reguły nominacji sędziów niższych sądów na wniosek Sądu Najwyższego przez Prezydenta;
- przepisy o odpowiedzialności za projektowanie, zakup i używanie systemów AI.

11.4. Faza IV – pakiet ustaw organicznych 2031–2033

Pakiet obejmuje ustawy o ustroju sądów, Sądzie Najwyższym, Krajowej Administracji Sądowej, kwalifikacji kandydatów, finansowaniu kampanii, wyłączeniu sędziego, skardze konstytucyjnej, cyfrowym postępowaniu, audycie AI i przepisach przejściowych. Każda ustawa posiada ocenę skutków, test praw obywatelskich i plan ciągłości.

11.5. Faza V – pakiet konstytucyjny i referendum 2033–2034

Naród otrzymuje pełny projekt, wersję prostym językiem, koszty, wariant alternatywny, opinię ekspertów, stanowiska większości i mniejszości oraz wyniki pilotaży. Referendum rozstrzyga o modelu ustrojowym. W przypadku przyjęcia reformy uruchamia się bezpartyjny proces kwalifikacji i wybory dziewięciu sędziów Sądu Najwyższego na oddzielnej karcie.

11.6. Faza VI – pierwsza kadencja i korekta 2034–2036

- audyty po 100 dniach, roku i połowie kadencji;
- publiczna ocena czasu spraw, jakości uzasadnień, dostępności i zaufania;
- kontrola kampanii, rejestru wyłączeń i działania bezpartyjnych zasad;
- test odporności systemów RAG, AI i infrastruktury sądowej;
- możliwość ustawowej korekty procedur bez rozszerzania władzy Sądu poza Konstytucję.

11.7. Zasady przejściowe

Ryzyko przejścia	Zasada ochronna	Mechanizm
Automatyczne podważenie wyroków	Domniemanie ciągłości orzeczeń.	Wznowienie tylko na wniosek strony i po wykazaniu wpływu wady na sprawę.
Odpowiedzialność zbiorowa sędziów	Indywidualna ocena statusu i zachowania.	Jawna procedura, prawo do obrony, niezależny skład.
Luka kadrowa	Etapowe wygaszanie i rezerwa kompetencji.	Harmonogram naboru, mentoring seniorów, delegacje czasowe.
Awaria cyfrowa	Równoległość i możliwość powrotu.	Kopie offline, tryb papierowy awaryjny, testy migracji.
Konflikt z prawem europejskim	Wczesna kontrola zgodności.	Opinie europejskie, dialog sądowy, ocena AI Act, EKPC i prawa UE.

Aneks A. Kierunkowe normy konstytucyjne

Poniższe przepisy są materiałem kierunkowym do prac prawniczych, a nie gotowym tekstem normatywnym.

Art. A1. Władza sędziowska

Sądy są władzą odrębną i niezależną. Wydają wyroki w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej i chronią Konstytucję, prawa człowieka oraz legalność działania władz.

Art. A2. Prawo do sądu

Każdy ma prawo do niezależnego, bezstronnego, dostępnego i sprawnego sądu, jawnego rozpoznania sprawy, obrony, uzasadnienia i skutecznego środka odwoławczego.

Art. A3. Sąd Najwyższy

Sąd Najwyższy sprawuje nadzór judykacyjny, kontrolę konstytucyjności, rozpoznaje skargi konstytucyjne, protesty wyborcze i referendalne oraz sprawy odpowiedzialności konstytucyjnej wskazane w Konstytucji.

Art. A4. Skład i kadencja

Sąd Najwyższy składa się z dziewięciu sędziów wybieranych w wyborach powszechnych na jedną, dwunastoletnią kadencję, bez prawa ponownego wyboru.

Art. A5. Wybory sędziów

Wybory są bezpośrednie, równe, tajne, bezpartyjne i finansowane ze środków publicznych. Ustawa organiczna określa próg kwalifikacyjny, jawność kandydatur, kampanię i kontrolę finansowania.

Art. A6. Niezawisłość

Sędzia podlega Konstytucji i ustawom. Nie może otrzymywać instrukcji dotyczącej rozstrzygnięcia sprawy ani ponosić odpowiedzialności za treść orzeczenia, z wyjątkiem umyślnego przestępstwa lub rażącego nadużycia urzędu.

Art. A7. Wyłączenie

Sędzia podlega wyłączeniu w razie konfliktu interesów, relacji finansowej, zaangażowania kampanijnego albo uzasadnionej wątpliwości co do bezstronności. O wyłączeniu rozstrzyga inny skład.

Art. A8. AI w wymiarze sprawiedliwości

Orzeka człowiek. AI może wspierać sąd wyłącznie pomocniczo, na podstawie prawa, w sposób jawny, audytowalny, bezpieczny i pod realną kontrolą użytkownika.

Art. A9. Zakaz automatycznego wyroku

Nikt nie może zostać objęty wyrokiem, karą albo ostatecznym rozstrzygnięciem opartym wyłącznie na automatycznym przetwarzaniu.

Art. A10. Jawność i audyt

Sąd Najwyższy prowadzi publiczny rejestr orzeczeń, wyłączeń, użycia AI, danych o sprawności, ryzykach i wynikach audytów, z poszanowaniem prywatności stron.

Art. A11. Administracja sądowa

Obsługę sądów zapewnia Krajowa Administracja Sądowa niezależna od egzekutywy w zakresie organizacji orzekania, podlegająca kontroli finansowej i technologicznej.

Art. A12. Ciągłość prawa

Zmiana ustroju sądów nie narusza automatycznie ważności wcześniejszych orzeczeń. Ustawa organiczna zapewnia indywidualną kontrolę, prawa stron i ciągłość państwa.

Art. A13. Skutek orzeczenia o niekonstytucyjności

Orzeczenie stwierdzające niezgodność ustawy z Konstytucją powoduje utratę mocy obowiązującej przepisu. Sąd Najwyższy może odroczyć ten skutek na oznaczony czas, aby Senat uchwalił normę zgodną z Konstytucją. Sąd nie ustanawia normy zastępczej.

Art. A14. Granica standardów systemowych

Standardy systemowe wiążą sądy i administrację sądową, dotyczą sposobu działania wymiaru sprawiedliwości i nie tworzą praw ani obowiązków obywatela. Ustawa uchwalona przez Senat uchyla albo zastępuje standard, chyba że wynika on wprost z Konstytucji.

Art. A15. Większości kwalifikowane

Orzeczenie o niezgodności ustawy z Konstytucją, o ważności wyborów i referendum oraz w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej wymaga co najmniej sześciu głosów w pełnym składzie. Ustawa organiczna określa większości w pozostałych sprawach.

Art. A16. Odpowiedzialność sędziego Sądu Najwyższego

Sędzia może zostać złożony z urzędu wyłącznie za umyślne przestępstwo, rażące nadużycie urzędu albo trwałą niezdolność do pełnienia funkcji, w postępowaniu sądowym o wysokim progu, z prawem do obrony i jawnym uzasadnieniem. Treść orzeczenia nie stanowi podstawy odpowiedzialności.

Art. A17. Dostęp do Sądu Najwyższego

Sąd Najwyższy przyjmuje sprawę, gdy ma ona znaczenie konstytucyjne, precedensowe albo gdy zachodzi rażące naruszenie prawa. Kryteria są jawne, a odmowa przyjęcia wymaga uzasadnienia. Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją.

Art. A18. Powoływanie sędziów sądów niższych

Sędziów powołuje Prezydent na wniosek Sądu Najwyższego, po jawnym konkursie prowadzonym przez niezależną komisję o składzie mieszanym i rotacyjnym. Odmowa powołania wymaga uzasadnienia i podlega kontroli sądowej.

Art. A19. Zgodność z prawem międzynarodowym

Sąd Najwyższy stosuje Konstytucję, prawo międzynarodowe wiążące Rzeczpospolitą i prawo Unii Europejskiej, prowadzi dialog z sądami międzynarodowymi oraz kieruje pytania prejudycjalne. Rytm rotacji składu i próg kwalifikacyjny sędziów mogą być zmienione wyłącznie w trybie zmiany Konstytucji.

Aneks B. RACI głównych procesów

R – wykonuje; A – ostatecznie odpowiada; C – konsultowany; I – informowany.

Proces	Naród	Senat	Prezydent	Sąd Najwyższy	Audyt / obywatele
Zmiana Konstytucji	A	R/C	C	C – opinia	I/C
Wybór sędziów SN	A	I – tworzy prawo	I	R – administracja po wyborze	C – obserwacja i audyt
Powołanie sędziego niższego sądu	I	I	R – akt powołania	A – wniosek merytoryczny	C
Kontrola konstytucyjności	I	C – uczestnik	C – uczestnik	A/R	I
Ważność wyborów i referendum	A – głosowanie	I	I	A/R	C – audyt procesu
Użycie AI w sądzie	I	C – ustawa i budżet	C – infrastruktura państwa	A	R – audyt AI i danych
Budżet sądownictwa	I	A – uchwała budżetowa	R – wykonanie transferów	C/R – plan	C – kontrola
Wykonanie orzeczenia przez administrację	I	C – kontrola	A/R	C – kontrola prawna	I/C

Aneks C. Test zgodności z Narodową Strategią Bezpieczeństwa

Wymiar strategiczny	Znaczenie dla sądownictwa	Rozwiązanie programu
Przetrwanie i ciągłość państwa	Sąd musi działać w wojnie, cyberataku i kryzysie.	Kopie offline, plany ciągłości, rezerwa kadr, tryb awaryjny.
Sterowność	Państwo potrzebuje jasnego rozstrzygnięcia sporów kompetencyjnych.	9-osobowy Sąd, szybkie terminy i ostateczne uzasadnione orzeczenia.
Prawa i legitymacja	Siła państwa bez praw obywatela prowadzi do utraty zaufania.	Skarga konstytucyjna, karta procesu, kontrola władzy i AI.
Suwerenność technologiczna	Dane i modele sądowe nie mogą zależeć od obcego dostawcy.	Suwerenna infrastruktura, interoperacyjność, plan wyjścia i audyt.
Dobrobyt i inwestycje	Przewidywalne prawo obniża ryzyko gospodarcze.	Sprawne sprawy gospodarcze, jednolitość orzecznictwa i wykonanie wyroków.
Odporność informacyjna	Falszywe źródła i deepfake mogą zatruć postępowanie.	Proweniencja dowodów, RAG źródłowy, weryfikacja cytatów i mediów.
Odpowiedzialność międzypokoleniowa	Reforma nie może utracić pamięci ani wykluczyć cyfrowo.	Model 2G, mentoring, dostęp cyfrowy i analogowy.
Kontrola i sprzężenie zwrotne	Instytucja musi uczyć się bez nacisku na treść wyroków.	KPI/KRI, publiczny rejestr, audyt i cykliczna korekta.

Źródła i baza dowodowa

Dokument opiera się na materiałach strategicznych TechnoSanacji, załączonym korpusie badawczym oraz aktualnych źródłach instytucjonalnych. W pracach legislacyjnych należy każdorazowo weryfikować tekst jednolity, przepisy przejściowe, daty stosowania AI Act i najnowsze orzecznictwo.

Dokumenty strategiczne TechnoRepubliki

- Konstytucja TechnoRepubliki– projekt: Sąd Najwyższy, skarga konstytucyjna, niezawistość i AI w wymiarze sprawiedliwości.
- Narodowa Strategia Bezpieczeństwa TechnoRepubliki Polskiej – przetrwanie, odporność, sprawczość, suwerenność i legalna sekwencja reform.
- System Informacyjny TechnoRepubliki Polskiej – dane, graf wiedzy, cyfrowy bliźniak, cyberbezpieczeństwo i sprzężenie zwrotne.
- Struktura Agentowa i System Multiagentowy TechnoRepubliki – mandat, właściciel procesu, mierniki, logi i audyt.
- Dokumenty programowe: Referendum, Prezydent – zintegrowana egzekutywa, Senat 100, Prawa obywatelskie.

Oficjalne źródła polskie i europejskie

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.; ustawy o Sądzie Najwyższym, ustroju sądów powszechnych, KRS i postępowaniach sądowych.
- Sąd Najwyższy – organizacja, statystyki ruchu spraw, sprawozdania i baza orzeczeń.
- Ministerstwo Sprawiedliwości / ISWS – statystyki sądów powszechnych i czas trwania postępowań do 2025 r.
- Komisja Europejska, 2026 Rule of Law Report – Country Chapter Poland, 17 lipca 2026 r.
- Komisja Europejska, EU Justice Scoreboard 2025 i 2026 – sprawność, jakość, niezależność i cyfryzacja.
- Rozporządzenie (UE) 2024/1689 – Artificial Intelligence Act, w szczególności systemy wysokiego ryzyka w obszarze wymiaru sprawiedliwości.
- Karta praw podstawowych UE, art. 47; Europejska Konwencja Praw Człowieka, art. 6; orzecznictwo TSUE i ETPC dotyczące niezależnego sądu.

Standardy i literatura porównawcza

- CEPEJ, European Ethical Charter on the Use of AI in Judicial Systems (2018), narzędzie oceny operacyjnej (2023/2025) i Guidelines on the Use of Generative AI for Courts (2025).
- International IDEA, Judicial Appointments; Judicial Tenure, Removal, Immunity and Accountability; Judicial Branch primers.
- Brennan Center for Justice, Judicial Selection for the 21st Century.
- Pamela S. Karlan, Electing Judges, Judging Elections, and the Lessons of Caperton.
- Benjamin D. Edelstein, Sara C. Benesh, Recusal as Remedy: Disincentivizing Donors (2024).
- Richard L. Vining Jr., Teena Wilhelm, Administering Justice: Placing the Chief Justice in American State Politics (2023).

- András Jakab, Judicial Reasoning in Constitutional Courts: A European Perspective.
- Markku Suksi, Administrative due process when using automated decision-making in public administration.
- Council of Europe / Venice Commission – standardy niezależności sądownictwa, nominacji, kadencji i odpowiedzialności.
- Załączony korpus „Sąd Najwyższy TechnoRepubliki w erze AI” obejmujący literaturę dotyczącą wyborów sędziów, finansowania kampanii, legitymacji, AI, cyfryzacji i praworządności.

Uwagi metodologiczne

Wybieralność sędziów jest rozwiązaniem kontrowersyjnym. Literatura porównawcza wskazuje zarówno potencjalny wzrost demokratycznej odpowiedzialności, jak i ryzyka upartyjnienia, kosztownych kampanii, wpływu darczyńców oraz obniżenia zaufania. Program nie ukrywa tych ryzyk. Odpowiada na nie przez publiczne finansowanie, próg kompetencyjny, brak reelekcji, bezpartyjny charakter kampanii, rygorystyczne wyłączenie i pełną jawność. Ostateczny model wymaga testów konstytucyjnych, symulacji wyborczych i szerokiej debaty obywatelskiej.

Stan dostępu do źródeł internetowych: 25 lipca 2026 r.

Aneks D. Słownik pojęć, terminów i skrótów

Słownik obejmuje pojęcia użyte w publikacji. Definicje podano w znaczeniu, w jakim terminy występują w modelu wybieralnego Sądu Najwyższego; tam, gdzie pojęcie ma szersze znaczenie ogólne, wskazano jego zastosowanie w dokumencie. Odestania źródłowe zawiera Aneks E oraz część „Źródła i baza dowodowa”.

D.1. Skróty, akronimy i oznaczenia

Skrót	Rozwinięcie	Znaczenie w dokumencie
2G	Model dwupokoleniowy Gen Z – seniorzy	Tandemy łączące kompetencje cyfrowe młodych z pamięcią instytucjonalną i doświadczeniem procesowym seniorów.
AI	Artificial Intelligence — sztuczna inteligencja	Narzędzie pomocnicze wzmacniające różnorodność sędziego; nigdy podmiot orzekania ani autor uzasadnienia.
AI Act	Rozporządzenie (UE) 2024/1689 w sprawie sztucznej inteligencji	Zalicza systemy wspierające organ sądowy w badaniu i wykładni faktów oraz prawa do kategorii wysokiego ryzyka.
CEPEJ	Europejska Komisja na rzecz Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości	Organ Rady Europy; autor karty etycznej stosowania AI w sądownictwie i wytycznych o systemach generatywnych.
EKPC	Europejska Konwencja Praw Człowieka	Art. 6 — prawo do rzetelnego procesu przed niezawisłym sądem ustanowionym ustawą.
ETPC	Europejski Trybunał Praw Człowieka	Zewnętrzny ośrodek kontroli o trybie awarii rozłącznym z krajowym; strona dialogu sądowego.
EZD	Elektroniczne zarządzanie dokumentacją	Jednolita elektronicznateczka sprawy z historią zmian, uprawnieniami i integralnością plików.
KAS	Krajowa Administracja Sądowa	Zawodowa służba obsługi sądów: budżet, kadry pomocnicze, infrastruktura, cyberbezpieczeństwo, statystyka; bez wpływu na treść orzeczenia.
KPI	Key Performance Indicator	Kluczowy wskaźnik wykonania: czas, jakość, dostępność, zrozumiałość, wykonanie orzeczenia.
KPP	Karta praw podstawowych Unii Europejskiej	Art. 47 — prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu.
KRI	Key Risk Indicator	Kluczowy wskaźnik ryzyka z progiem alarmowym i procedurą reakcji.
P50 / P90	Mediana i dziewięćdziesiąty percentyl	Miary czasu rozpoznania sprawy; percentyl ujawnia sprawy skrajnie długie, których mediana nie pokazuje.
RAG	Retrieval-Augmented Generation	Generowanie odpowiedzi wspomagane wyszukiwaniem w zweryfikowanym, wersjonowanym korpusie, z obowiązkiem cytowania.
SN	Sąd Najwyższy	Dziewięcioosobowy organ konstytucyjny wybierany w wyborach powszechnych; homeostat układu państwowego.
TSUE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej	Adresat pytań prejudycjalnych; strażnik skutecznej ochrony sądowej w prawie Unii.
VSM	Viable System Model — Model Systemów Żywnotnych	Model Beera; źródło pojęć rekurencji poziomów i kanału algedonicznego.

D.2. Pojęcia ustrojowe i procesowe

Pojęcie	Znaczenie w dokumencie
Nadzór judykacyjny	Zapewnianie jednolitości orzecznictwa drogą procesową: kasacja, uchwały wyjaśniające prawo, pytania prawne. Nie obejmuje instrukcji co do wyniku sprawy.
Nadzór administracyjny	Zarządzanie organizacją sądów: budżet, kadry, infrastruktura. Oddzielony od orzekania i powierzony Krajowej Administracji Sądowej.
Standard systemowy	Reguła wiążąca sądy i administrację sądową, dotycząca sposobu działania wymiaru sprawiedliwości. Nie tworzy praw ani obowiązków obywatela i ustępuje ustawie Senatu.
Niezawistość	Związanie sędziego wyłącznie Konstytucją, ustawą, dowodami i zasadami bezstronności; zakaz instrukcji co do rozstrzygnięcia i odpowiedzialności za treść orzeczenia.
Niezależność sądu	Instytucjonalna odrębność organizacyjna, budżetowa i kadrowa od egzekutywy i legislatywy.
Bezstronność	Brak uprzedzenia wobec stron oraz brak okoliczności wywołujących uzasadnioną wątpliwość co do neutralności sędziego.
Sąd ustanowiony ustawą	Wymóg, aby podstawa istnienia sądu i sposób obsadzenia składu wynikały z ustawy; naruszenia ocenia się testem oczywistości, wagi reguły i skuteczności kontroli krajowej.
Wyłączenie sędziego	Odsunięcie od sprawy w razie konfliktu interesów, powiązania finansowego lub kampanijnego albo uzasadnionej wątpliwości co do bezstronności; rozstrzyga inny skład.
Skarga konstytucyjna	Środek obywatela przeciw naruszeniu praw konstytucyjnych przez akt normatywny zastosowany w jego sprawie.
Kontrola konstytucyjności	Badanie zgodności ustaw, umów i aktów władzy z Konstytucją; w modelu wykonywana w pełnym składzie większością kwalifikowaną.
Ustawodawca negatywny	Określenie organu, którego orzeczenie usuwa normę z porządku prawnego. Sąd może pozbawić normę mocy, lecz nie tworzy normy zastępczej.
Odroczenie utraty mocy obowiązującej	Wyznaczenie terminu, po którym niekonstytucyjny przepis traci moc, aby legislatura zdążyła uchwalić normę zgodną z Konstytucją.
Skutek erga omnes / inter partes	Działanie orzeczenia wobec wszystkich albo wyłącznie w rozpoznawanej sprawie; wybór między nimi przesądza o relacji sądu do kompetencji prawotwórczej.
Odpowiedzialność konstytucyjna	Postępowanie w sprawie naruszenia Konstytucji lub ustaw przez osoby zajmujące najwyższe stanowiska; oskarża Senat, rozstrzyga Sąd Najwyższy.
Losowy przydział spraw	Automatyczne, publicznie audytowalne przypisanie sprawy do składu; usuwa możliwość wyboru sędziego przez kogokolwiek.
Filtr dostępu	Jawne kryteria przyjęcia sprawy do rozpoznania przez Sąd Najwyższy; warunek zachowania zdolności orzeczniczej organu dziewięcioosobowego.
Zdanie odrębne	Publikowane stanowisko sędziego niezgadzającego się z rozstrzygnięciem lub uzasadnieniem; zachowuje alternatywny model rozumowania dla przyszłych składów.

Pojęcie	Znaczenie w dokumencie
Rotacja 3/9	Odnawianie trzech z dziewięciu mandatów co cztery lata; zamienia jednorazowe przejęcie sądu w kampanię dwunastoletnią.
Kadencja nieodnawialna	Jedna dwunastoletnia kadencja bez prawa reelekcji; usuwa bodziec zabiegania o popularność i sponsorów w trakcie urzędowania.
Karencja po kadencji	Okres, w którym były sędzia nie może objąć funkcji politycznej ani reprezentować stron przed Sądem Najwyższym.
Ważenie spraw (case weighting)	Metoda szacowania pracochłonności sprawy używana do sprawiedliwego rozdziału obciążenia i planowania kadr.
Dwuwarstwowe uzasadnienie	Pełne uzasadnienie prawne wraz ze streszczeniem prostym językiem; streszczenie nie zastępuje uzasadnienia.
Prawo do błędu naprawialnego	Zasada, wedle której drobne uchybienie formalne nie powoduje utraty prawa, lecz wezwanie do uzupełnienia z wyjaśnieniem skutku.

D.3. Pojęcia cybernetyczne

Pojęcie	Znaczenie w dokumencie
Cybernetyka	Nauka o sterowaniu i komunikacji w układach złożonych; w dokumencie język opisu ustroju jako układu regulacyjnego.
Homeostat	Blok układu odróżniający zakłócenie od szumu i przywracający układ do wyznaczonych granic. W ustroju: sądy wraz z audytem.
Korelator	Blok przetwarzania informacji w decyzje i przechowywania programu działania. W ustroju: Senat 100.
Efektor	Blok wykonania oddziaływań. W ustroju: Prezydent wraz z administracją państwową.
Organizator	Organ zdolny zmienić program własnego układu. W ustroju: Naród przez wybory, Konstytucję i referendum.
Rekurencja poziomów	Powtarzalność pełnej struktury sterowania na kolejnych poziomach przy zachowaniu autonomii poziomu niższego. Podstawa rozdziału: system reguluje Sąd, sprawę rozstrzyga sędzia.
Prawo wymaganej różnorodności	Tylko różnorodność może pochłoniąć różnorodność. Wyjaśnia, dlaczego orzekania nie da się scentralizować, a jednolitości nie da się osiągnąć bez organu atenuującego.
Amplifikacja różnorodności	Zwiększanie repertuaru odpowiedzi regulatora: zaplecze analityczne, biegli, narzędzia wyszukiwania, dialog sądowy.
Atenuacja złożoności	Zmniejszanie różnorodności otoczenia: tezy, standardy, jednolite metadane. Dopuszczalna wobec korpusu prawa, niedopuszczalna wobec człowieka.
Czas decyzyjny	Czas od zarejestrowania sprawy do wykonania rozstrzygnięcia. Przekroczenie czasu trwania zakłócenia oznacza utratę funkcji regulacyjnej.
Sprzężenie zwrotne	Powrót informacji o skutku zdolny zmienić następną decyzję. W sądownictwie trzy warstwy: apelacja, kasacja i uchwały, audyt systemu.

Pojęcie	Znaczenie w dokumencie
Kanał algedoniczny	Tor alarmowy omijający hierarchię: skarga na przewlekłość, skarga konstytucyjna, ochrona sygnalistów, obserwatorium obywatelskie.
Cybernetyka drugiego rzędu	Ujęcie, w którym obserwator jest częścią obserwowanego układu; źródło pytania, kto kontroluje kontrolującego.
Sterowanie pośrednie	Przejęcie nie organu, lecz programu — przez dobór źródeł, ustawienia domyślne narzędzi i kolejność prezentowanych materiałów.
Human-in-command	Zasada, wedle której człowiek rozumie cel systemu, może go zmienić i zatrzymać oraz ponosi odpowiedzialność za decyzję.

D.4. Pojęcia systemowe i miary sprawności

Pojęcie	Znaczenie w dokumencie
Teoria kolejek	Dział analizy systemów obsługi; wyjaśnia, że przy obciążeniu bliskim zdolności czas oczekiwania rośnie nieliniowo.
Saturacja	Stan, w którym napływ spraw zbliża się do zdolności orzeczniczej; każde drobne zakłócenie powoduje nieproporcjonalny wzrost zaległości.
Rezerwa zdolności	Celowo niewykorzystana część zdolności systemu, pochtaniająca wahania napływu. Warunek przewidywalnych terminów.
Clearance rate	Stosunek spraw zakończonych do wpływających; miara przepływu, nie jakości.
Wiek zaległości	Udział spraw starszych niż próg właściwy dla kategorii; ujawnia problem, którego średni czas nie pokazuje.
Redundancja użyteczna	Powielenie funkcji w elementach o różnych trybach awarii; podnosi niezawodność układu.
Redundancja pozorna	Powielenie elementów zawodzących z tego samego powodu; podnosi koszt bez zysku dla bezpieczeństwa.
Tryb awarii	Sposób, w jaki element przestaje działać. Rozłączność trybów awarii wśród organów kontrolnych jest źródłem bezpieczeństwa ustroju.
Awaria normalna	Teza, że w układach złożonych i ściśle sprzężonych awarie są własnością konstrukcji; uzasadnia etapowość reformy.
Luz systemowy	Zapas czasu i zasobu pochtaniający zakłócenie; w reformie: pilotaże, równoległe działanie systemów, punkt powrotu.
Punkt dźwigni	Miejsce interwencji, w którym mała zmiana daje duży efekt; standard systemowy działa silniej niż pojedyncze orzeczenie.
Prawo Goodharta	Gdy wskaźnik staje się jedynym celem, przestaje mierzyć to, co ważne; w sądownictwie prowadzi do wybierania spraw łatwych.
Model 3A	Antycypacja, absorpcja, adaptacja — trzy zdolności testujące odporność każdego elementu systemu.
Ciągłość działania	Zdolność sądu do orzekania mimo awarii, cyberataku i kryzysu; kopie offline, tryb papierowy, rezerwa kadr.

D.5. Pojęcia sieciowe i informacyjne

Pojęcie	Znaczenie w dokumencie
Sieć cytowań orzecznich	Zbiór orzeczeń powiązanych powołaniami; autorytet precedensu odpowiada jego położeniu w sieci i daje się zmierzyć.
Węzeł centralny	Orzeczenie lub przepis powiązany z bardzo wieloma innymi; zmiana takiego węzła przebudowuje całą okolicę sieci.
Rozbieżna linia orzecznicza	Podgrupa orzeczeń słabo powiązana z resztą sieci; wykrywalna automatycznie przed dojrzeniem sporu do uchwały.
Centralność mandatu	Znaczenie pojedynczego głosu dla wyniku organu; w składzie dziewięcioosobowym skrajnie wysoka, co obniża koszt przejścia.
Wybór węzła	Możliwość skierowania sprawy do określonego sędziego; usuwana przez losowy i audytowalny przydział.
Kaskada fałszywego cytatu	Rozprzestrzenianie się nieistniejącego orzeczenia lub przepisu po sieci powołań, prowadzące do autorytetu z powtarzalności.
Proweniencja	Możliwość odtworzenia każdego twierdzenia prawnego do oficjalnego źródła wraz z datą obowiązywania.
Zatrucie korpusu	Celowe wprowadzenie fałszywych lub zmanipulowanych materiałów do bazy wiedzy systemu wyszukiwawczo-generującego.
Wstrzyknięcie polecenia	Atak polegający na ukryciu instrukcji w treści dokumentu przetwarzanego przez system AI; przedmiot obowiązkowych testów.
Halucynacja modelu	Wygenerowanie treści statystycznie prawdopodobnej, lecz bez pokrycia w źródle; w sądzie prowadzi do cytatu nieistniejącego orzeczenia.
Dryf modelu	Stopniowa utrata trafności systemu wskutek zmiany danych lub prawa; wymaga monitoringu i planu wycofania.
Uzależnienie od dostawcy	Stan, w którym zmiana dostawcy danych lub systemów jest niewykonalna; w ujęciu sieciowym węzeł krytyczny poza kontrolą państwa.
Siła słabych więzi	Zasada, że informację nową przenoszą powiązania spoza własnego środowiska; uzasadnia dialog sądowy i komparatystykę.
Poziomy źródła A–E	Hierarchia korpusu: normy obowiązujące, orzecznictwo wiążące, orzecznictwo pomocnicze, doktryna, materiał sprawy — z odrębnymi zasadami użycia.

D.6. Pojęcia z teorii sądenia i legitymacji

Pojęcie	Znaczenie w dokumencie
Trudność antywiększościowa	Zarzut, że niewybijerani sędziowie uchylają akty wybranego przedstawicielstwa; projekt odpowiada nadaniem sędziom mandatu wyborczego.
Trudność większościowa	Problem odwrotny: sąd czerpiący legitymację z głosowania może orzekać zgodnie z oczekiwaniem większości i przestać chronić jednostkę.
Legitymacja wejścia a legitymacja treści	Rozróżnienie, wedle którego mandat wyborczy uzasadnia objęcie urzędu, lecz nigdy treści konkretnego orzeczenia.

Pojęcie	Znaczenie w dokumencie
Kontrola wzmacniająca reprezentację	Ujęcie, wedle którego sąd ma najmocniejszą legitymację, gdy chroni sam proces demokratyczny — wybory, referendum, dostęp, prawa mniejszości.
Nienaruszalny rdzeń praw	Zbiór praw, których nie może znieść żadna większość, w tym większość wyborcza sędziego.
Sprawiedliwość proceduralna	Ocena uczciwości postępowania oparta na możliwości wypowiedzenia się, bezstronności, szacunku i zaufaniu do intencji; główny czynnik akceptacji niekorzystnego wyroku.
Zgoda przegranego	Gotowość strony przegrywającej do uznania rozstrzygnięcia; miara jakości procedury ważniejsza niż zadowolenie wygrywającego.
Reprodukcja elit	Odtwarzanie składu instytucji przez zamknięte mechanizmy nominacyjne; problem, na który odpowiada wybieralność.
Efekt ogona wyborczego	Przenoszenie preferencji z wyborów politycznych na inne głosowania odbywające się tego samego dnia; ograniczany odrębną kartą i rotacją kolejności nazwisk.
Zmęczenie kartą wyborczą	Spadek uwagi i uczestnictwa przy dużej liczbie jednoczesnych wyborów; ryzyko dokumentowane w wyborach sędziowskich.
Obowiązek wyłączenia przy powiązaniu kampanijnym	Zasada, wedle której wsparcie kampanii sędziego przez podmiot będący stroną tworzy obowiązek odsunięcia sędziego od sprawy.
Dialog sądowy	Wymiana argumentów między sądem krajowym a trybunałami międzynarodowymi, w tym pytania prejudycjalne; zewnętrzne źródło różnorodności i kontroli.

Aneks E. Bibliografia

Aneks zawiera podstawy źródłowe uzasadnień cybernetycznego, systemowego, sieciowego i prawnego oraz pozostałych rozdziałów publikacji. Pozycje uporządkowano w piętnastu klastrach tematycznych odpowiadających strukturze wywodu, nie porządkowi alfabetycznemu — tak, aby aneks służył jako mapa literatury dla każdego twierdzenia formuły naczelnej i każdego zdania hasła programowego. Klaster E.3 zawiera także materiał krytyczny wobec wybieralności sędziów, przywołany w podrozdziale 2.5.5.

E.1. Sądownictwo konstytucyjne i granice kontroli konstytucyjności

1. Kelsen, H. (1929), *Wesen und Entwicklung der Staatsgerichtsbarkeit*, Walter de Gruyter, Berlin.
2. Kelsen, H. (1931), *Wer soll der Hüter der Verfassung sein?*, Rothschild, Berlin.
3. Schmitt, C. (1931), *Der Hüter der Verfassung*, J.C.B. Mohr, Tybinga.
4. Hamilton, A. (1788), *The Federalist No. 78* — o władzy sądowniczej jako najmniej niebezpiecznej gałęzi władzy.
5. *Marbury v. Madison*, 5 U.S. (1 Cranch) 137 (1803).
6. Bickel, A.M. (1962), *The Least Dangerous Branch: The Supreme Court at the Bar of Politics*, Bobbs-Merrill, Indianapolis.
7. Ely, J.H. (1980), *Democracy and Distrust: A Theory of Judicial Review*, Harvard University Press, Cambridge MA.
8. Waldron, J. (2006), *The Core of the Case Against Judicial Review*, „The Yale Law Journal” 115(6), s. 1346–1406.
9. Ginsburg, T. (2003), *Judicial Review in New Democracies: Constitutional Courts in Asian Cases*, Cambridge University Press, Cambridge.
10. Stone Sweet, A. (2000), *Governing with Judges: Constitutional Politics in Europe*, Oxford University Press, Oksford.

11. Hirschl, R. (2004), *Towards Juristocracy: The Origins and Consequences of the New Constitutionalism*, Harvard University Press, Cambridge MA.
12. Sadurski, W. (2014), *Rights Before Courts: A Study of Constitutional Courts in Postcommunist States of Central and Eastern Europe*, wyd. 2, Springer, Dordrecht.
13. Garlicki, L. (2007), *Constitutional Courts versus Supreme Courts*, „International Journal of Constitutional Law” 5(1), s. 44–68.
14. Cappelletti, M. (1989), *The Judicial Process in Comparative Perspective*, Clarendon Press, Oksford.
15. Tushnet, M. (2008), *Weak Courts, Strong Rights: Judicial Review and Social Welfare Rights in Comparative Constitutional Law*, Princeton University Press, Princeton.
16. Jakab, A., Dyevre, A., Itzcovich, G. (red.) (2017), *Comparative Constitutional Reasoning*, Cambridge University Press, Cambridge.
17. Jakab, A. (2013), *Judicial Reasoning in Constitutional Courts: A European Perspective*, „German Law Journal” 14(8), s. 1215–1278.
18. Ferejohn, J., Pasquino, P. (2003), *Constitutional Adjudication: Lessons from Europe*, „Texas Law Review” 82, s. 1671–1704.

E.2. Niezawisłość, niezależność sądów i standardy europejskie

19. Komisja Wenecka (2010), *Report on the Independence of the Judicial System, Part I: The Independence of Judges*, CDL-AD(2010)004, Rada Europy, Strasburg.
20. Komisja Wenecka (2007), *Judicial Appointments*, CDL-AD(2007)028, Rada Europy, Strasburg.
21. Komisja Wenecka (2016), *Rule of Law Checklist*, CDL-AD(2016)007, Rada Europy, Strasburg.
22. Komisja Wenecka (2011), *Report on the Rule of Law*, CDL-AD(2011)003rev, Rada Europy, Strasburg.
23. Rada Europy (2010), *Recommendation CM/Rec(2010)12 on judges: independence, efficiency and responsibilities*, Komitet Ministrów, Strasburg.
24. Rada Konsultacyjna Sędziów Europejskich (2001), *Opinion No. 1 on standards concerning the independence of the judiciary*, CCJE, Strasburg.
25. Rada Konsultacyjna Sędziów Europejskich (2007), *Opinion No. 10 on the Council for the Judiciary at the service of society*, CCJE, Strasburg.
26. Rada Konsultacyjna Sędziów Europejskich (2023), *Opinion No. 26 on moving forward: the use of assistive technology in the judiciary*, CCJE, Strasburg.
27. Organizacja Narodów Zjednoczonych (1985), *Basic Principles on the Independence of the Judiciary*, rezolucje 40/32 i 40/146.
28. United Nations Office on Drugs and Crime (2002), *Bangalore Principles of Judicial Conduct*, Wiedeń.
29. European Network of Councils for the Judiciary (2020–2025), *Independence, Accountability and Quality of the Judiciary — raporty cykliczne*, ENCJ, Bruksela.
30. Komisja Europejska (2026), *2026 Rule of Law Report — Country Chapter: Poland*, Bruksela.
31. Komisja Europejska (2025, 2026), *EU Justice Scoreboard*, Bruksela.
32. Bobek, M., Kosař, D. (2014), *Global Solutions, Local Damages: A Critical Study in Judicial Councils in Central and Eastern Europe*, „German Law Journal” 15(7), s. 1257–1292.
33. Kosař, D. (2016), *Perils of Judicial Self-Government in Transitional Societies*, Cambridge University Press, Cambridge.
34. Russell, P.H., O'Brien, D.M. (red.) (2001), *Judicial Independence in the Age of Democracy*, University Press of Virginia, Charlottesville.

E.3. Wybieralność sędziów: dowody empiryczne i krytyka

35. Shepherd, J. (2013), *Justice at Risk: An Empirical Analysis of Campaign Contributions and Judicial Decisions*, American Constitution Society, Waszyngton.
36. Shepherd, J., Kang, M.S. (2016), *Skewed Justice: Citizens United, Television Advertising and State Supreme Court Justices' Decisions in Criminal Cases*, American Constitution Society, Waszyngton.
37. Huber, G.A., Gordon, S.C. (2004), *Accountability and Coercion: Is Justice Blind When It Runs for Office?*, „American Journal of Political Science” 48(2), s. 247–263.
38. Gordon, S.C., Huber, G.A. (2007), *The Effect of Electoral Competitiveness on Incumbent Behavior*, „Quarterly Journal of Political Science” 2(2), s. 107–138.

39. Choi, S.J., Gulati, G.M., Posner, E.A. (2010), Professionals or Politicians: The Uncertain Empirical Case for an Elected Rather than Appointed Judiciary, „Journal of Law, Economics, and Organization” 26(2), s. 290–336.
40. Bonica, A., Sen, M. (2021), The Judicial Tug of War: How Lawyers, Politicians, and Ideological Incentives Shape the American Judiciary, Cambridge University Press, Cambridge.
41. Hall, M.G. (2015), Attacking Judges: How Campaign Advertising Influences State Supreme Court Elections, Stanford University Press, Stanford.
42. Karlan, P.S. (2009), Electing Judges, Judging Elections, and the Lessons of Caperton, „Harvard Law Review” 123, s. 80–101.
43. Caperton v. A.T. Massey Coal Co., 556 U.S. 868 (2009).
44. Republican Party of Minnesota v. White, 536 U.S. 765 (2002).
45. Williams-Yulee v. The Florida Bar, 575 U.S. 433 (2015).
46. Edelstein, B.D., Benesh, S.C. (2024), Recusal as Remedy: Disincentivizing Donors, analiza wpływu darowizn kampanijnych na obowiązek wyłączenia sędziego.
47. Vining, R.L. Jr., Wilhelm, T. (2023), Administering Justice: Placing the Chief Justice in American State Politics, University of Michigan Press, Ann Arbor.
48. Brennan Center for Justice (2019–2025), Judicial Selection for the 21st Century oraz raporty o finansowaniu kampanii sędziowskich, New York University School of Law, Nowy Jork.
49. American Bar Association (2003), Justice in Jeopardy: Report of the Commission on the 21st Century Judiciary, Chicago.
50. Materiały dotyczące wyborów sędziowskich w Meksyku (2024–2025): reforma sądownicza z 2024 r. i pierwsze powszechne wybory sędziów z czerwca 2025 r. — analizy frekwencji, list rekomendacyjnych i skali operacyjnej.
51. Ríos-Figueroa, J. (2011), Justice System Institutions and Corruption Control: Evidence from Latin America, „The Justice System Journal” 33(2).

E.4. Powoływanie sędziów, kadencje i odpowiedzialność

52. International IDEA (2014), Judicial Appointments, Constitution-Building Primer 4, Sztokholm.
53. International IDEA (2016), Judicial Tenure, Removal, Immunity and Accountability, Constitution-Building Primer 5, Sztokholm.
54. International IDEA (2014), The Judicial Branch, Constitution-Building Primer, Sztokholm.
55. Garoupa, N., Ginsburg, T. (2009), Guarding the Guardians: Judicial Councils and Judicial Independence, „The American Journal of Comparative Law” 57(1), s. 103–134.
56. Garoupa, N., Ginsburg, T. (2015), Judicial Reputation: A Comparative Theory, University of Chicago Press, Chicago.
57. Ferejohn, J. (1999), Independent Judges, Dependent Judiciary: Explaining Judicial Independence, „Southern California Law Review” 72, s. 353–384.
58. Landes, W.M., Posner, R.A. (1975), The Independent Judiciary in an Interest-Group Perspective, „The Journal of Law and Economics” 18(3), s. 875–901.
59. Voigt, S., Gutmann, J., Feld, L.P. (2015), Economic Growth and Judicial Independence, a Dozen Years On, „European Journal of Political Economy” 38, s. 197–211.
60. Melton, J., Ginsburg, T. (2014), Does De Jure Judicial Independence Really Matter?, „Journal of Law and Courts” 2(2), s. 187–217.
61. Epstein, L., Knight, J., Shvetsova, O. (2001), The Role of Constitutional Courts in the Establishment and Maintenance of Democratic Systems of Government, „Law & Society Review” 35(1), s. 117–164.

E.5. Sprawność wymiaru sprawiedliwości, zarządzanie sprawami i mierniki

62. Europejska Komisja na rzecz Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości (2024, 2026), European Judicial Systems — Evaluation Report, CEPEJ, Strasburg.
63. CEPEJ (2014, akt. 2021), SATURN Guidelines for Judicial Time Management, Rada Europy, Strasburg.
64. CEPEJ (2018), Toolkit for Case Weighting and Workload Measurement, Rada Europy, Strasburg.
65. National Center for State Courts (2020–2025), Workload Assessment and Case Weighting Studies, Williamsburg.
66. Dakolias, M. (1999), Court Performance around the World: A Comparative Perspective, World Bank Technical Paper nr 430, Waszyngton.
67. Djankov, S., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A. (2003), Courts, „The Quarterly Journal of Economics” 118(2), s. 453–517.

68. Palumbo, G. i in. (2013), The Economics of Civil Justice: New Cross-Country Data and Empirics, OECD Economics Department Working Papers nr 1060, Paryż.
69. Bielen, S., Marneffe, W., Vereeck, L. (2015), An Empirical Analysis of Case Disposition Time in Belgium, „Review of Law & Economics” 11(2).
70. Voigt, S., El-Bialy, N. (2016), Identifying the Determinants of Aggregate Judicial Performance, „European Journal of Law and Economics” 41, s. 283–319.
71. Ministerstwo Sprawiedliwości / Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości (2020–2025), statystyki sądów powszechnych, czas trwania postępowań i sprawy zaległe, Warszawa.
72. Sąd Najwyższy (2020–2026), sprawozdania z działalności, statystyki ruchu spraw i baza orzeczeń, Warszawa.
73. Najwyższa Izba Kontroli (2020–2026), kontrole dotyczące sprawności postępowań, informatyzacji sądów i wykonania orzeczeń, Warszawa.

E.6. Cybernetyka, teoria sterowania i regulacji

74. Wiener, N. (1948), Cybernetics: or Control and Communication in the Animal and the Machine, MIT Press, Cambridge MA.
75. Ashby, W.R. (1956), An Introduction to Cybernetics, Chapman & Hall, Londyn.
76. Ashby, W.R. (1958), Requisite Variety and Its Implications for the Control of Complex Systems, „Cybernetica” 1(2), s. 83–99.
77. Ashby, W.R. (1952), Design for a Brain: The Origin of Adaptive Behaviour, Chapman & Hall, Londyn.
78. Conant, R.C., Ashby, W.R. (1970), Every Good Regulator of a System Must Be a Model of That System, „International Journal of Systems Science” 1(2), s. 89–97.
79. Shannon, C.E. (1948), A Mathematical Theory of Communication, „The Bell System Technical Journal” 27(3), s. 379–423 oraz 27(4), s. 623–656.
80. Beer, S. (1972), Brain of the Firm: The Managerial Cybernetics of Organization, Allen Lane, Londyn.
81. Beer, S. (1979), The Heart of Enterprise, John Wiley & Sons, Chichester.
82. Beer, S. (1985), Diagnosing the System for Organizations, John Wiley & Sons, Chichester.
83. Espejo, R., Reyes, A. (2011), Organizational Systems: Managing Complexity with the Viable System Model, Springer, Berlin–Heidelberg.
84. von Foerster, H. (2003), Understanding Understanding: Essays on Cybernetics and Cognition, Springer, Nowy Jork.
85. Glanville, R. (2004), The Purpose of Second-Order Cybernetics, „Kybernetes” 33(9/10), s. 1379–1386.
86. Deutsch, K.W. (1963), The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control, Free Press, Nowy Jork.
87. Easton, D. (1965), A Systems Analysis of Political Life, John Wiley & Sons, Nowy Jork.
88. Luhmann, N. (2004), Law as a Social System, Oxford University Press, Oksford.
89. Åström, K.J., Murray, R.M. (2008), Feedback Systems: An Introduction for Scientists and Engineers, Princeton University Press, Princeton.

E.7. Polska szkoła cybernetyki

90. Mazur, M. (1966), Cybernetyczna teoria układów samodzielnych, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
91. Mazur, M. (1970), Jakościowa teoria informacji, Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa.
92. Mazur, M. (1976), Cybernetyka i charakter, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
93. Kossecki, J. (1981), Cybernetyka społeczna, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
94. Kossecki, J. (1996), Naukowe podstawy nacjonalizmu, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Kielce.
95. Kossecki, J. (2001), Wzajemne oddziaływania państw jako układów sterowniczych, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce.
96. Kossecki, J. (2005), Metacybernetyka, Kielce–Warszawa.
97. Wilsz, J. (2005), Samosterowność jako właściwość układu autonomicznego, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Częstochowa.
98. Lange, O. (1965), Wstęp do cybernetyki ekonomicznej, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
99. Greniewski, H. (1959), Cybernetyka niematematyczna, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

E.8. Teoria systemów, niezawodność i teoria kolejek

100. Bertalanffy, L. von (1968), *General System Theory: Foundations, Development, Applications*, George Braziller, Nowy Jork.
101. Simon, H.A. (1962), *The Architecture of Complexity*, „Proceedings of the American Philosophical Society” 106(6), s. 467–482.
102. Little, J.D.C. (1961), *A Proof for the Queuing Formula: $L = \lambda W$* , „Operations Research” 9(3), s. 383–387.
103. Kleinrock, L. (1975), *Queueing Systems, Volume I: Theory*, John Wiley & Sons, Nowy Jork.
104. Hillier, F.S., Lieberman, G.J. (2015), *Introduction to Operations Research*, wyd. 10, McGraw-Hill, Nowy Jork.
105. Perrow, C. (1984), *Normal Accidents: Living with High-Risk Technologies*, Basic Books, Nowy Jork.
106. Weick, K.E., Sutcliffe, K.M. (2007), *Managing the Unexpected: Resilient Performance in an Age of Uncertainty*, Jossey-Bass, San Francisco.
107. Hollnagel, E., Woods, D.D., Leveson, N. (red.) (2006), *Resilience Engineering: Concepts and Precepts*, Ashgate, Aldershot.
108. Reason, J. (1997), *Managing the Risks of Organizational Accidents*, Ashgate, Aldershot.
109. Meadows, D.H. (1999), *Leverage Points: Places to Intervene in a System*, The Sustainability Institute, Hartland.
110. Meadows, D.H. (2008), *Thinking in Systems: A Primer*, Chelsea Green Publishing, White River Junction.
111. Goodhart, C.A.E. (1975), *Problems of Monetary Management: The U.K. Experience*, Reserve Bank of Australia, Sydney.
112. Bevan, G., Hood, C. (2006), *What's Measured Is What Matters: Targets and Gaming in the English Public Health Care System*, „Public Administration” 84(3), s. 517–538.
113. Muller, J.Z. (2018), *The Tyranny of Metrics*, Princeton University Press, Princeton.
114. Ostrom, E. (1990), *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*, Cambridge University Press, Cambridge.

E.9. Teoria sieci i złożoność prawa

115. Fowler, J.H., Johnson, T.R., Spriggs, J.F., Jeon, S., Wahlbeck, P.J. (2007), *Network Analysis and the Law: Measuring the Legal Importance of Precedents at the U.S. Supreme Court*, „Political Analysis” 15(3), s. 324–346.
116. Fowler, J.H., Jeon, S. (2008), *The Authority of Supreme Court Precedent*, „Social Networks” 30(1), s. 16–30.
117. Bommarito, M.J., Katz, D.M. (2010), *A Mathematical Approach to the Study of the United States Code*, „Physica A” 389(19), s. 4195–4200.
118. Katz, D.M., Bommarito, M.J. (2014), *Measuring the Complexity of the Law: The United States Code*, „Artificial Intelligence and Law” 22, s. 337–374.
119. Ruhl, J.B., Katz, D.M. (2015), *Measuring, Monitoring, and Managing Legal Complexity*, „Iowa Law Review” 101, s. 191–244.
120. Koniaris, M., Anagnostopoulos, I., Vassiliou, Y. (2018), *Network Analysis in the Legal Domain: A Complex Model for European Union Legal Sources*, „Journal of Complex Networks” 6(2), s. 243–268.
121. Barabási, A.-L., Albert, R. (1999), *Emergence of Scaling in Random Networks*, „Science” 286(5439), s. 509–512.
122. Albert, R., Jeong, H., Barabási, A.-L. (2000), *Error and Attack Tolerance of Complex Networks*, „Nature” 406, s. 378–382.
123. Newman, M.E.J. (2018), *Networks*, wyd. 2, Oxford University Press, Oksford.
124. Granovetter, M.S. (1973), *The Strength of Weak Ties*, „American Journal of Sociology” 78(6), s. 1360–1380.
125. Burt, R.S. (1992), *Structural Holes: The Social Structure of Competition*, Harvard University Press, Cambridge MA.
126. Freeman, L.C. (1979), *Centrality in Social Networks: Conceptual Clarification*, „Social Networks” 1(3), s. 215–239.

E.10. Sprawiedliwość proceduralna, legitymacja i zaufanie do sądów

127. Tyler, T.R. (1990, wyd. 2: 2006), *Why People Obey the Law*, Yale University Press / Princeton University Press, New Haven–Princeton.
128. Tyler, T.R., Huo, Y.J. (2002), *Trust in the Law: Encouraging Public Cooperation with the Police and Courts*, Russell Sage Foundation, Nowy Jork.
129. Lind, E.A., Tyler, T.R. (1988), *The Social Psychology of Procedural Justice*, Plenum Press, Nowy Jork.

130. Thibaut, J., Walker, L. (1975), *Procedural Justice: A Psychological Analysis*, Lawrence Erlbaum, Hillsdale.
131. Leventhal, G.S. (1980), *What Should Be Done with Equity Theory?*, [w:] *Social Exchange: Advances in Theory and Research*, Plenum Press, Nowy Jork, s. 27–55.
132. Casper, J.D., Tyler, T.R., Fisher, B. (1988), *Procedural Justice in Felony Cases*, „*Law & Society Review*” 22(3), s. 483–507.
133. Gibson, J.L., Caldeira, G.A., Spence, L.K. (2005), *Why Do People Accept Public Policies They Oppose? Testing Legitimacy Theory with a Survey-Based Experiment*, „*Political Research Quarterly*” 58(2), s. 187–201.
134. Anderson, C.J., Blais, A., Bowler, S., Donovan, T., Listhaug, O. (2005), *Losers' Consent: Elections and Democratic Legitimacy*, Oxford University Press, Oksford.
135. Beetham, D. (1991), *The Legitimation of Power*, Macmillan, Basingstoke.
136. Bovens, M. (2007), *Analysing and Assessing Accountability: A Conceptual Framework*, „*European Law Journal*” 13(4), s. 447–468.
137. Grimmelikhuijsen, S. (2012), *Transparency and Trust: An Experimental Study of Online Disclosure and Trust in Government*, Utrecht University, Utrecht.
138. Cucciniello, M., Porumbescu, G.A., Grimmelikhuijsen, S. (2017), *25 Years of Transparency Research: Evidence and Future Directions*, „*Public Administration Review*” 77(1), s. 32–44.

E.11. Sztuczna inteligencja w wymiarze sprawiedliwości: standardy i regulacja

139. CEPEJ (2018), *European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their Environment*, Rada Europy, Strasburg.
140. CEPEJ (2023), *Operational Tool for the Implementation of the Ethical Charter*, Rada Europy, Strasburg.
141. CEPEJ (2025), *Guidelines on the Use of Generative Artificial Intelligence by Judicial Professionals and Courts*, Rada Europy, Strasburg.
142. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1689 z 13 czerwca 2024 r. w sprawie sztucznej inteligencji, Dz.U. UE L 2024/1689 — w szczególności załącznik III pkt 8 lit. a dotyczący wymiaru sprawiedliwości.
143. Rada Europy (2024), *Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law*, CETS nr 225, Wilno.
144. Rada Europy (2024), *Methodology for the Risk and Impact Assessment of AI Systems (HUDERIA)*, CAI, Strasburg.
145. UNESCO (2024), *Guidelines for the Use of AI Systems in Courts and Tribunals*, Paryż.
146. National Institute of Standards and Technology (2023), *Artificial Intelligence Risk Management Framework (AI RMF 1.0)*, NIST AI 100-1, Gaithersburg.
147. Reiling, A.D. (2020), *Courts and Artificial Intelligence*, „*International Journal for Court Administration*” 11(2).
148. Zalnieriute, M., Bennett Moses, L., Williams, G. (2019), *The Rule of Law and Automation of Government Decision-Making*, „*The Modern Law Review*” 82(3), s. 425–455.
149. Citron, D.K. (2008), *Technological Due Process*, „*Washington University Law Review*” 85(6), s. 1249–1313.
150. Citron, D.K., Pasquale, F. (2014), *The Scored Society: Due Process for Automated Predictions*, „*Washington Law Review*” 89(1), s. 1–33.
151. Suksi, M. (2021), *Administrative Due Process When Using Automated Decision-Making in Public Administration: Some Notes from a Finnish Perspective*, „*Artificial Intelligence and Law*” 29, s. 87–110.
152. Surden, H. (2019), *Artificial Intelligence and Law: An Overview*, „*Georgia State University Law Review*” 35(4), s. 1305–1337.
153. *State v. Loomis*, 881 N.W.2d 749 (Wis. 2016) — granice użycia narzędzi oceny ryzyka w wymiarze kary.
154. Angwin, J., Larson, J., Mattu, S., Kirchner, L. (2016), *Machine Bias*, ProPublica, Nowy Jork.
155. Dressel, J., Farid, H. (2018), *The Accuracy, Fairness, and Limits of Predicting Recidivism*, „*Science Advances*” 4(1).
156. Kleinberg, J., Lakkaraju, H., Leskovec, J., Ludwig, J., Mullainathan, S. (2018), *Human Decisions and Machine Predictions*, „*The Quarterly Journal of Economics*” 133(1), s. 237–293.
157. Yeung, K., Lodge, M. (red.) (2019), *Algorithmic Regulation*, Oxford University Press, Oksford.
158. Danaher, J. (2016), *The Threat of Algocracy: Reality, Resistance and Accommodation*, „*Philosophy & Technology*” 29(3), s. 245–268.

E.12. Technika: wyszukiwanie wspomagane generowaniem, halucynacje i audyt modeli

159. Lewis, P. i in. (2020), Retrieval-Augmented Generation for Knowledge-Intensive NLP Tasks, *Advances in Neural Information Processing Systems* 33.
160. Gao, Y. i in. (2024), Retrieval-Augmented Generation for Large Language Models: A Survey, *arXiv:2312.10997*.
161. Edge, D. i in. (2024), From Local to Global: A Graph RAG Approach to Query-Focused Summarization, *Microsoft Research, arXiv:2404.16130*.
162. Dahl, M., Magesh, V., Suzgun, M., Ho, D.E. (2024), Large Legal Fictions: Profiling Legal Hallucinations in Large Language Models, „*Journal of Legal Analysis*” 16(1), s. 64–93.
163. Magesh, V. i in. (2024), Hallucination-Free? Assessing the Reliability of Leading AI Legal Research Tools, *Stanford RegLab / HAL, arXiv:2405.20362*.
164. Ji, Z. i in. (2023), Survey of Hallucination in Natural Language Generation, „*ACM Computing Surveys*” 55(12), art. 248.
165. Es, S. i in. (2024), RAGAS: Automated Evaluation of Retrieval Augmented Generation, *Proceedings of EACL 2024*.
166. Hogan, A. i in. (2021), Knowledge Graphs, „*ACM Computing Surveys*” 54(4), art. 71.
167. Mitchell, M. i in. (2019), Model Cards for Model Reporting, *Proceedings of FAT* '19, ACM*, s. 220–229.
168. Gebru, T. i in. (2021), Datasheets for Datasets, „*Communications of the ACM*” 64(12), s. 86–92.
169. Raji, I.D. i in. (2020), Closing the AI Accountability Gap: Defining an End-to-End Framework for Internal Algorithmic Auditing, *Proceedings of FAT* '20, ACM*, s. 33–44.
170. Governatori, G. i in. (2022), Rules as Code: Legal Drafting and Automated Reasoning, „*Artificial Intelligence and Law*” 30, s. 337–361.
171. Akoma Ntoso (2018), OASIS LegalDocML: Legal Document Markup Language — standard wymiany dokumentów prawnych.
172. Chen, Z. i in. (2026), LegalGraphRAG: Multi-Agent Graph Retrieval-Augmented Generation for Reliable Legal Reasoning, materiał źródłowy korpusu TechnoSanacja.

E.13. Prawo polskie

173. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483, z późn. zm.) — w szczególności art. 45, 173–187 i 190.
174. Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. 2018 poz. 5, z późn. zm.).
175. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. — Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2001 nr 98 poz. 1070, z późn. zm.).
176. Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa (Dz.U. 2011 nr 126 poz. 714, z późn. zm.).
177. Ustawa z dnia 25 lipca 2002 r. — Prawo o ustroju sądów administracyjnych (Dz.U. 2002 nr 153 poz. 1269, z późn. zm.).
178. Ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym lub sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz.U. 2004 nr 179 poz. 1843, z późn. zm.).
179. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 1964 nr 43 poz. 296, z późn. zm.).
180. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. — Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 1997 nr 89 poz. 555, z późn. zm.).
181. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. 2001 nr 112 poz. 1198, z późn. zm.).
182. Ustawa z dnia 14 czerwca 2024 r. o ochronie sygnalistów (Dz.U. 2024 poz. 928).

E.14. Prawo Unii Europejskiej, Konwencja i orzecznictwo

183. Traktat o Unii Europejskiej — art. 2 i art. 19 ust. 1 akapit drugi (skuteczna ochrona sądowa).
184. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej — art. 47 (prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu).
185. Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności — art. 6 (prawo do rzetelnego procesu).
186. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z 27 kwietnia 2016 r. (RODO) — art. 22 (zautomatyzowane podejmowanie decyzji).
187. Wyrok ETPC (Wielka Izba) z 1 grudnia 2020 r., Guðmundur Andri Ástráðsson przeciwko Islandii, skarga nr 26374/18 — test sądu ustanowionego ustawą.
188. Wyrok ETPC (Wielka Izba) z 23 czerwca 2016 r., Baka przeciwko Węgrom, skarga nr 20261/12.

189. Wyrok ETPC (Wielka Izba) z 15 marca 2022 r., Grzęda przeciwko Polsce, skarga nr 43572/18.
190. Wyrok ETPC z 22 lipca 2021 r., Reczkowicz przeciwko Polsce, skarga nr 43447/19.
191. Wyrok ETPC z 7 maja 2021 r., Xero Flor w Polsce sp. z o.o. przeciwko Polsce, skarga nr 4907/18.
192. Wyrok TSUE z 27 lutego 2018 r., Associação Sindical dos Juizes Portugueses, C-64/16.
193. Wyrok TSUE z 19 listopada 2019 r., A.K. i inni, sprawy połączone C-585/18, C-624/18 i C-625/18.
194. Wyrok TSUE z 20 kwietnia 2021 r., Repubblica, C-896/19 — zasada niepogarszania ochrony sądowej.
195. Wyrok TSUE z 15 lipca 2021 r., Komisja przeciwko Polsce (system odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów), C-791/19.
196. Wyrok TSUE z 5 czerwca 2023 r., Komisja przeciwko Polsce, C-204/21.

E.15. Materiały programowe TechnoSanacji i TechnoRepubliki

197. Węgrzyn, A. (2026), Konstytucja TechnoRepubliki Polskiej, TechnoSanacja, Warszawa.
198. Węgrzyn, A. (2026), Prezydent — zintegrowana egzekutywa, TechnoSanacja, Warszawa.
199. Węgrzyn, A. (2026), Senat 100 — jednoizbowa legislatura, wydanie II, TechnoSanacja, Warszawa.
200. Węgrzyn, A. (2026), Referendum TechnoRepubliki — bezpośredni mechanizm demokracji, wydanie II, TechnoSanacja, Warszawa.
201. Węgrzyn, A. (2026), Administracja państwowa TechnoRepubliki Polskiej, TechnoSanacja, Warszawa.
202. Węgrzyn, A. (2026), Sejmiki samorządowe — platforma opiniowania regionalnych decyzji, TechnoSanacja, Warszawa.
203. Węgrzyn, A. (2026), Prawa obywatelskie TechnoRepubliki w erze AI, TechnoSanacja, Warszawa.
204. Węgrzyn, A. (2026), Controlling cybernetyczny państwa, TechnoSanacja, Warszawa.
205. Węgrzyn, A. (2026), Narodowa Strategia Bezpieczeństwa TechnoRepubliki Polskiej, TechnoSanacja, Warszawa.
206. Węgrzyn, A. (2026), Obrona Narodowa — projekt modelu opartego o technologię i obywateli, wydanie II, TechnoSanacja, Warszawa.
207. Węgrzyn, A. (2026), System Informacyjny TechnoRepubliki Polskiej, TechnoSanacja, Warszawa.
208. Węgrzyn, A. (2026), Struktura Multi-Agentowa TechnoRepubliki Polskiej, TechnoSanacja, Warszawa.
209. Węgrzyn, A. (2026), Diagnoza Rzeczypospolitej Polskiej 2026: państwo w dryfie strategicznym, TechnoSanacja, Warszawa.
210. Węgrzyn, A. (2026), Przewodnik TechnoSanacji: idea, pojęcia, definicje, indeksy, TechnoSanacja, Warszawa.
211. Destylat (2026), Sąd Najwyższy jako wybieralny organ TechnoRepubliki w erze AI, korpus TechnoSanacja.
212. Destylat (2026), Senat jako jednoizbowa 100-osobowa legislatura w erze AI, korpus TechnoSanacja.
213. Destylat (2026), Konstytucyjny ustrój TechnoRepubliki, TechnoSanacja.
214. Destylat (2026), Cybernetyka państwa, narodu i organizacji politycznej, korpus TechnoSanacja.

NOTA O ŹRÓDŁACH

Pozycje klasyczne, artykuły naukowe i orzeczenia podano z pełnym adresem. Pozycje instytucjonalne z lat 2023–2026 podano na poziomie instytucji, tytułu serii lub raportu oraz roku wydania; przed publikacją zewnętrzną zaleca się uzupełnienie ich o dokładne daty, numery dokumentów i adresy elektroniczne. Akty prawne przywołano według stanu na sierpień 2026 r. Aneks rozszerza, a nie zastępuje, wykazu z części „Źródła i baza dowodowa”.

PUENTA

Sprawiedliwość w Rzeczypospolitej ma być:

- szybsza, ale nie pośpieszna;
- cyfrowa, ale nie bezludzka;
- wybieralna, ale nie partyjna;
- silna, ale ograniczona Konstytucją.

Polska, 30.08.2026. - Wydanie II, rozszerzone o uzasadnienie formuły naczelnej i hasła programowego, słownik pojęć oraz aneks bibliograficzny. Materiał udostępniony na licencji Creative Commons - Uznanie autorstwa

